

**Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej
w Toruniu**

Studia podyplomowe
Kierunek: Polityka gospodarcza, finanse i bankowość

Paweł Bandała

Numer albumu: 2125 P

**Wpływ ograniczenia handlu w niedzielę
na polską gospodarkę**

Praca dyplomowa
napisana pod kierunkiem
dra Mateusza Guzikowskiego

Toruń 2021

Spis treści

Wykaz skrótów	2
Wstęp	3
Rozdział I.....	5
Ustawodawstwo regulujące handel w niedzielę	5
1.1 Prawo do handlu w niedzielę przed ustawą o ograniczeniu	5
1.2 Rozwiązania zawarte w nowej ustawie	8
1.2.1 Projekt ustawy.....	9
1.2.2 Stanowisko wybranych przedstawicieli pracodawców.....	10
1.3 Okres przejściowy.....	11
1.4 Obowiązki ustawy o ograniczeniu handlu w niedzielę i święta oraz w niektóre inne dni.....	12
1.5 Ograniczenia funkcjonowania ustawy wywołane pandemią	15
Rozdział II.....	17
Nauczanie Kościołów w Polsce o wolnej niedzielę	17
2.1 Nauczanie o wolnej niedzielę	17
2.2 Badania Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego	19
2.3 Apel Kościołów w Polsce o poszanowanie i świętowanie niedzielę	21
Rozdział III	23
Ograniczenie handlu w niedzielę w wybranych krajach europejskich – skutki ekonomiczne	23
3.1 Rozwiązania funkcjonujące w wybranych krajach Unii Europejskiej	23
3.1.1 Węgry.....	23
3.1.2 Wielka Brytania	25
3.1.3 Włochy.....	26
3.1.4 Niemcy.....	27
Rozdział IV	31
Skutki ograniczenia handlu w niedzielę dla gospodarki polskiej.....	31
4.1 Skutki ograniczenia handlu przed pandemią	32
4.2 Skutki ograniczenia handlu w okresie pandemii	35
4.3 Zasadność postulatów przywrócenia niedzielę handlowych w okresie pandemii.....	37
Zakończenie	39
Bibliografia	41

Wykaz skrótów

KP	ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, Dz. U. z 2020 r. poz. 1320. t. j.
KKK	Katechizm Kościoła Katolickiego
KEP	Konferencja Episkopatu Polski
KPK/83	Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.
COVID-19	coronavirus disease 2019
GUS	Główny Urząd Statystyczny
MPiT	Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii

Wstęp

Problem dni wolnych od pracy istniał od samego początku pierwszych struktur organizacyjnych państwa. W Cesarstwie Rzymskim Cesarz Konstantyn Wielki w edyktie skierowanym do prefekta miasta Rzymu Helpidiusza z 3 marca 321 r. ustanowił niedzielę dniem wolnym od pracy. W akcie tym czytamy: „W czcigodną niedzielę odpoczywać będą wszyscy sędziowie, ludność miasta i przedsiębiorstwa wszystkich branż. Ludność wiejska niech jednak uprawia rolnictwo swobodnie i bez przeszkód, gdyż często zdarza się, że nie ma lepszego dnia na sianie zboża lub sadzenie winorośli; bo korzyść, którą dała Opatrzność Niebieska, nie powinna być oddawana przez wybór czasu”¹. Przytoczony fragment aktu prawnego nadal pozostaje aktualny.

Celem pracy jest ukazanie problemu ograniczenia handlu w niedzielę i święta oraz w niektóre inne dni. Po 1989 r. w Polsce nie została wprowadzona tak rygorystyczna regulacja prawna w zakresie ograniczenia pracy, jak wynikająca z przepisów przywołanej ustawy. Temat pracy jest bardzo aktualny, ze względu na powracający temat dyskusji o zakazie handlu w niedzielę w opinii publicznej oraz w związku z panującą pandemią COVID-19 i pojawiającymi się argumentami o konieczności przywrócenia handlu w niedzielę.

Sektor handlowy w Polsce odpowiada za 17,4% wartości dodanej brutto całej gospodarki narodowej. W tym sektorze pracuje 1,7 mln osób. Rocznie tworzy 15,3% produktu krajowego brutto. Generuje przychody ze sprzedaży na poziomie 1,8 bln zł². Ustawodawstwo w tym zakresie wywołało dużo kontrowersji w różnych środowiskach społecznych.

W pracy badawczej postawiono następujące hipotezy:

1. W Polsce do czasu przyjęcia ustawy zakazującej handel w niedzielę nie było jednoznacznych przepisów regulujących handel w niedzielę.
2. Ustawodawca wprowadzając ustawę przyjął podobną regulację prawną jaka obowiązuje w większości państw Unii Europejskiej.
3. Ocena wpływu ustawy na gospodarkę jest utrudniona ze względu na panującą pandemię COVID-19.

---

¹ <https://www.niedziela.pl/artykul/65511/1700-lat-temu-cesarz-Konstantyn-Wielki> [dostęp 07.04.2021].

² <https://zpp.net.pl/wp-content/uploads/2019/03/Gospodarcze-skutki-ograniczenia-handlu-w-niedziele.pdf> [dostęp 07.04.2021].

Praca składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym rozdziale porównano regulację prawną przed i po wprowadzeniu ograniczenia handlu w niedzielę. W pracy został porównany wpływ do budżetu państwa oraz przedstawiono stanowisko wybranych związków zawodowych. W związku z panującą pandemią COVID-19, zaprezentowano odstępstwa od reguły wynikającej z ustawy o zakazie handlu. W drugim rozdziale ukazano stanowisko Kościołów oraz ich nauczanie odnośnie tego tematu. W trzecim rozdziale dokonano analizy na przykładach innych państw, w jaki sposób rozwiązano w nich problem handlu w niedzielę. W ostatnim rozdziale przedstawiono skutki zakazu handlu w niedzielę przed pandemią oraz zwrócono uwagę na postulaty przywrócenia handlu w niedzielę.

W pracy dokonano analizy danych statystycznych. Posłużono się metodą deskryptywną. Uwzględniono ustawodawstwo międzynarodowe oraz polskie. Stan prawny niniejszej pracy dyplomowej jest na 10 kwietnia 2021 r.

Rozdział I

Ustawodawstwo regulujące handel w niedzielę

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. odnosi się do kwestii pracy w dwóch artykułach. W art. 65 zapewniono każdemu wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz miejsca pracy. W art. 66 zagwarantowano prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy oraz prawo do urlopu³. Ustawodawca odsyła do ustaw, w których zawarł wszystkie wyjątki oraz szczegółowe warunki świadczenia pracy. Zakaz handlu w niedzielę w Polsce do 30 stycznia 2018 r., czyli dnia wejścia w życie ustawy z 10 stycznia 2018 r. o ograniczeniu handlu w niedzielę i święta oraz w niektóre inne dni⁴, praktycznie nie obowiązywał. Handel w niedzielę przechodził prawdziwy rozkwit. Towarzyszyło temu powstawanie coraz to większych centrów handlowych, zapewniających swoim klientom całodzienne atrakcje. W Katowicach przy jednym z centrów handlowych powstała kaplica pod wezwaniem św. Barbary, która umożliwiała korzystanie z praktyk religijnych przy okazji spędzania wolnego czasu podczas zakupów⁵. Następowoło zatarcie granicy między sferami *sacrum* i *profanum*.

Od wielu lat narastał konflikt interesów społecznych i biznesowych w sektorze usług w dniach wolnych od pracy. Właściciele podmiotów gospodarczych nastawieni na zysk kosztem swoich pracowników wykorzystywali brak jednolitej regulacji prawnej w tym zakresie w całej rozciągłości. W doktrynie dostrzeżono tendencję do rezygnacji z zakupów w dni robocze na ich wykonywanie w niedzielę⁶. W całym tym systemie stratne były rodziny pracowników, często świadczących swoją pracę na podstawie umowy cywilnej⁷.

1.1 Prawo do handlu w niedzielę przed ustawą o ograniczeniu

W Polsce zakaz handlu w niedzielę do 2018 r. praktycznie nie obowiązywał. Istniało wprowadzić prawo do zwolnienia od pracy w dniu święta, ale nie było

---

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 2009 Nr 114, poz. 946.

⁴ Ustawa z dnia 10 stycznia 2018 r. o ograniczeniu handlu w niedzielę i święta oraz w niektóre inne dni, Dz.U.2019.466 t. j.

⁵ <http://kaplicaswbarbary.pl/> [dostęp 14.05.2021].

⁶ <https://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/1088896,czy-zakaz-handlu-w-niedziele-zmieni-przyzwyczajenia-polakow.html> [dostęp 18.05.2021].

⁷ <https://www.katolickamama.pl/nie-kupuje-w-niedziele/> [dostęp 18.05.2021].

ukształtowane jednolicie w polskim systemie prawnym. Ustawodawca próbował to ograniczyć przez regulację w Kodeksie pracy⁸. Zabraniał świadczenia pracy w placówkach w święta. Reguła ta odnosiła się do niedzieli, w których wypadło święto (dzień ustawowo wolny od pracy). Na podstawie ustawy z 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy⁹, zakaz handlu obejmował następujące dni wolne (art. 1 ust 1): 1 stycznia – Nowy Rok (lit. a), 6 stycznia – Uroczystość Objawienia Pańskiego (lit. b), pierwszy dzień Wielkiej Nocy (lit. c), drugi dzień Wielkiej Nocy (lit. d), 1 maja – Święto Państwowe (lit. e), 3 maja – Święto Narodowe Trzeciego Maja (lit. f), pierwszy dzień Zielonych Świątek (lit. g), dzień Bożego Ciała (lit. h), 15 sierpnia – Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny (lit. i), 1 listopada – Wszystkich Świętych (lit. j), 11 listopada – Narodowe Święto Niepodległości (lit. k), 25 grudnia – Święto Bożego Narodzenia (lit. l) oraz 26 grudnia – drugi dzień Bożego Narodzenia (lit. m). Ustawodawca w art. 1 ust. 2 wymienił samą niedzielę jako dzień wolny od pracy.

Słowem wyjaśnienia, w Polsce do 1972 r. obowiązywał sześciodniowy tydzień pracy. Dekretem z 19 września 1946 r. o zmianie ustawy o czasie pracy w przemyśle i handlu¹⁰, przyjęto od poniedziałku do piątku ośmiogodzinny, zaś w sobotę sześciogodzinny czas pracy. Dekret ten przywrócił czterdziestosześciogodzinny tygodniowy wymiar czasu pracy. Należy przypomnieć w tym miejscu, że na podstawie ustawy z 22 marca 1933 r. w sprawie zmian w ustawie z 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu¹¹, w sobotę obowiązywał ośmiogodzinny czas pracy, czyli obowiązywał czterdziestoośmiogodzinny wymiar czasu pracy w tygodniu. Sobota była obowiązkowym dniem roboczym, natomiast niedziela była wolna od świadczenia pracy. Rada Państwa wydała dekret z 14 lipca 1973 r. o dodatkowych dniach wolnych od pracy, w którym upoważniła rząd do wprowadzenia dwóch dodatkowych dni wolnych w roku. Pierwszą wolną sobotą w powojennej historii Polski był 21 lipca 1973 r. Pierwszy długi weekend w Polsce składał się z wolnej soboty i wolnej niedzieli. W 1974 r. było już sześć wolnych sobót w roku, a od 1975 r. dwanaście, czyli jedna w miesiącu. Władza jednak bardzo dbała, żeby wolne soboty zanadto nie kojarzyły się z wolnością. Starano się, aby czas wolny od pracy był czasem jak najbardziej zorganizowanym. W 1979 r. wolnych

---

⁸ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy, Dz. U. 2020 poz. 1320.

⁹ Ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy, tj. z dnia 27 października 2020 r., Dz.U. 2020 poz. 1920.

¹⁰ Dekret z dnia 19 września 1946 r. o zmianie ustawy o czasie pracy w przemyśle i handlu, Dz.U. 1946 nr 51 poz. 285.

¹¹ Ustawa z dnia 22 marca 1933 r. w sprawie zmian w ustawie z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu, Dz.U. 1933 nr 27 poz. 227.

sobót było już czternaście. Wolne soboty w sierpniu 1980 r. stały się jednym ze słynnych dwudziestu jeden postulatów „Solidarności”. Pierwszą wolną sobotą w 1981 r., ogłosiła Solidarność 10 stycznia.

Zgodnie z obowiązującym KP od 2001 r. obowiązuje czterdziestogodzinny tydzień pracy, który ma wymiar pięciodniowy. Zgodnie z tą ustawą, pracodawca musi wyznaczyć dzień wolny od pracy dla pracowników. W większości przypadków dzień ten przypada na sobotę, ponieważ niedziela jest ustawowo wolna od pracy¹².

W art. 151^{9a} KP znajduje się zakaz pracy w święta w placówkach handlowych. W doktrynie pojawiły się stanowiska uznające, że ten drugi zakaz nie dotyczy placówek handlowych spełniających warunek użyteczności społecznej i zaspokojenia podstawowych potrzeb społecznych. A. Sobczyk, uznając, że między tymi dwiema przesłankami zachodzi koniunkcja, stwierdza, że zakaz handlu w niedziele nie obejmuje sklepów spożywczych oraz aptek, obejmuje zaś sklepy odzieżowe albo sklepy z artykułami RTV i AGD¹³. Podobne stanowisko wyraziła A. Wiącek, przyjmując, że inna interpretacja stałaby w sprzeczności z konstytucyjnym prawem do wypoczynku¹⁴. W praktyce, większość sklepów wielkopowierzchniowych oraz w galeriach handlowych oferowało asortyment zaspokajający najróżniejsze potrzeby z wyjątkiem sytuacji, kiedy w niedzielę wypadało święto¹⁵. Z uwagi na szeroką wykładnię zwrotu „użyteczność społeczna i codzienne potrzeby ludności” w debacie publicznej oraz w doktrynie podnoszone były postulaty wprowadzenia całkowitego zakazu handlu w niedziele i święta¹⁶.

W KP za pracę w niedzielę i święto, w przypadkach, o których mowa w art. 151¹⁰, uważa się pracę wykonywaną między godziną 6:00 w tym dniu, a godziną 6:00 w następnym dniu, chyba że u danego pracodawcy została ustalona inna godzina (art. 151⁹). W art. 151¹⁰ KP dozwolono na wykonywanie pracy w niedziele i święta w razie konieczności prowadzenia akcji ratowniczej w celu ochrony życia lub zdrowia ludzkiego, ochrony mienia lub środowiska albo usunięcia awarii (pkt 1), w ruchu ciągłym

---

¹² <https://www.pip.gov.pl/pl/porady-prawne/czas-pracy/18767,planowanie-czasu-pracy.html> [dostęp 18. 05.2021].

¹³ A. Sobczyk, *Praca w placówkach handlowych w niedziele i święta*, „Monitor Prawa Pracy” 12 (2007), s. 620.

¹⁴ A. Wiącek, *Praca w handlu i usługach w niedziele i święta*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 11 (2013), s. 32.

¹⁵ M. Głądoch, *Komentarz do Art. 151^{9a} Kodeksu pracy*, [w:] *Kodeks pracy. Komentarz*, K. Baran (red.), Warszawa 2014, s. 916.

¹⁶ M. Strzała, J. Grygutis, *Założenia aksjologiczne ustawy o ograniczeniu handlu w niedzielę i święta*, „Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej” 25 (2018) 1, s. 2.

(pkt 2), przy pracy zmianowej (pkt 3), przy niezbędnych remontach (pkt 4), w transporcie i w komunikacji (pkt 5), w zakładowych strażach pożarnych i w zakładowych służbach ratowniczych (pkt 6), przy pilnowaniu mienia lub ochronie osób (pkt 7) oraz w rolnictwie i hodowli (pkt 8). Ustawodawca umożliwił pracę także przy wykonywaniu prac koniecznych ze względu na ich użyteczność społeczną i codzienne potrzeby ludności, w szczególności (pkt 9) w: zakładach świadczących usługi dla ludności (lit. b), gastronomii (lit. c), zakładach hotelarskich (lit. d), jednostkach gospodarki komunalnej (lit. e), zakładach opieki zdrowotnej i innych placówkach służby zdrowia przeznaczonych dla osób, których stan zdrowia wymaga całodobowych lub całodziennych świadczeń zdrowotnych (lit. f), w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej oraz jednostkach organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej zapewniających całodobową opiekę (lit. g), w zakładach prowadzących działalność w zakresie kultury, oświaty, turystyki i wypoczynku (lit. h), w stosunku do pracowników zatrudnionych w systemie czasu pracy, w którym praca jest świadczona wyłącznie w piątki, soboty, niedziele i święta (pkt 10) oraz przy wykonywaniu prac (pkt 11) polegających na świadczeniu usług z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu przepisów o świadczeniu usług drogą elektroniczną lub urządzeń telekomunikacyjnych w rozumieniu przepisów prawa telekomunikacyjnego, odbieranych poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli zgodnie z przepisami obowiązującymi odbiorcą usługi, dni, o których mowa w art. 151⁹ § 1 KP, są u niego dniami pracy (lit. a) oraz zapewniających możliwość świadczenia ww. usług (lit. b).

1.2 Rozwiązania zawarte w nowej ustawie

Głównym założeniem ograniczenia handlu w niedziele było przywrócenie godności pracownikom oraz wspomoczenie polskiego handlu w walce o rynek z zagranicznymi sieciami. W przestrzeni publicznej ta regulacja prawna argumentowana była również jako zagwarantowanie pracownikom odpoczynku i możliwości spędzania wolnego czasu z rodziną. Obywatelski projekt ustawy uzasadniał potrzebę zakazu handlu w niedziele następującymi wartościami: wolnością sumienia i wyznania, prawem do wypoczynku, prawem do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz rozwojem rodzimej przedsiębiorczości.

1.2.1 Projekt ustawy

Do Sejmu RP VIII kadencji 22 września 2016 r. na podstawie art. 118 ust. 2 Konstytucji RP z 1997 r. oraz art. 2 i art. 10 ust. 1 ustawy z 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli¹⁷, a także na podstawie art. 32 ust. 1 regulaminu Sejmu¹⁸, został złożony obywatelski projekt ustawy o ograniczeniu handlu w niedzielę. Propozycji ustawodawczej nadano numer druku 870. Organizatorem tego projektu był utworzony w tym celu „Komitet Inicjatywy Ustawodawczej Ustawy o ograniczeniu handlu w niedzielę”. Przedstawiona inicjatywa ustawodawcza odnosiła się do zasady zakazu handlu w placówkach handlowych w niedzielę oraz w wigilię Bożego Narodzenia i Wielką Sobotę (art. 1 ust. 1 pkt 1), zasady zakazu wykonywania innych czynności sprzedażowych w podmiotach świadczących usługi na rzecz handlu na terenie Polski i handlu poza jej granicami (art. 1 ust. 1 pkt 2) oraz odstępstwa od przepisów regulujących zakaz handlu w placówkach handlowych i zakaz wykonywanych innych czynności sprzedażowych w podmiotach świadczących usługi na rzecz handlu (art. 1 ust. 1 pkt 3). W projekcie odniesiono się również do zasad organizacji handlu w niedzielę, wigilię Bożego Narodzenia (rozdział II) i Wielką Sobotę oraz sankcji za naruszenie przepisów ustawy (rozdział III).

Uzasadnienie obywatelskiego projektu Ustawy o ograniczeniu handlu w niedzielę zostało podzielone na następujące punkty: określenie potrzeb i celu ustawy (pkt I); aktualny, rzeczywisty stan w tej dziedzinie, która ma być unormowana (pkt II); różnice pomiędzy dotychczasowym, a projektowanym stanem prawnym (pkt III); przewidywane skutki społeczne, gospodarcze, finansowe i prawne (pkt IV); źródła finansowania projektu pociągające obciążenia budżetu państwa lub jednostki samorządu terytorialnego (pkt V); założenia projektów podstawowych aktów wykonawczych (pkt VI); opinia o zgodności z prawem Unii Europejskiej (pkt VII); wyniki przeprowadzonych konsultacji, oraz informacja o przedstawionych wariantach o opiniach dotyczących projektu ustawy (pkt VIII).

Projekt ustawy przygotowano w oparciu o przeprowadzone konsultacje z organizacjami i zrzeszeniami pracodawców, partnerami społecznymi oraz środowiskami naukowymi. W tym gremium znalazły się: Komisja Krajowa NSZZ

---

¹⁷ Ustawa z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli, Dz.U.2018.0.2120 t. j.

¹⁸ Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r., M.P. z 2019 r. poz. 1028 t. j.

„Solidarność”, Polska Grupa Supermarketów, Kongregacja Przemysłowo Handlowa, Polska Izba Paliw Płynnych, Związek Rzemiosła Polskiego, Naczelna Rada Zrzeszeń Handlu i Usług, Krajowy Związek Rewizyjny Spółdzielni Spożywczych „Społem”, Federacja Związku Zawodowego Pracowników Spółdzielni Handlu i Usług – OPZZ, Krajowy Sekretariat Banków Handlu i Ubezpieczeń, Akcja Katolicka w Polsce, Lewiatan Holding, Misja Gabriela, Specjał Hurtownie, Partnerski Serwis Detaliczny S. A., Krajowy Sekretariat Emerytów i Rencistów NSZZ „Solidarność”, Kancelaria Radców Prawnych i Adwokatów Lech Obara, Nasz Sklep S.A., Stowarzyszenie Stop Wyzyskowi „Biedronka” oraz Stowarzyszenie Zdrowa Praca.

1.2.2 Stanowisko wybranych przedstawicieli pracodawców

W celu zachowania świątecznego charakteru niedzieli dla dobra rodziny i społeczeństwa, jako dnia wolnego od pracy poprzez prawne uregulowanie czasu pracy handlu w niedzielę oraz doprowadzenia do zapisu konstytucyjnego określającego niedzielę jako dzień wolny od pracy zawarto w Warszawie 1 lutego 2008 r. porozumienie pod hasłem „Przymierze na rzecz wolnej niedzieli”. Uzgodniono następujące działania: promowanie rzeczywistej wartości niedzieli, kształtowanie świadomości społecznej, uwzględnienie wyjątków dopuszczających pracę w niedzielę i doprowadzenie do wyższego wynagrodzenia za nią, kontrola przestrzegania zakazu handlu w niedzielę i święta, podejmowanie lobbingu na rzecz wolnych niedziel, wspólne zajmowanie publicznego stanowiska wobec aktualnych kwestii dotyczących niedziel i świąt, współpraca z organizacjami, stowarzyszeniami i społeczeństwem popierającym niniejsze porozumienie, kontrola standardów nowoczesnych form organizacji pracy oraz opracowanie projektu ustawy regulującej czas pracy handlu w Polsce, w tym w niedzielę. Organizacjami popierającymi bilateralną umowę byli między innymi: Krajowy Sekretariat Banków, Handlu i Ubezpieczeń NSZZ „Solidarność”, Federacja Związków Zawodowych Pracowników Spółdzielczości, Produkcji Handlu i Usług w Polsce OPZZ, Naczelna Rada Zrzeszeń Handlu i Usług, Kongregacja Przemysłowo Handlowa OIG, Polska Izba Handlu, Fundacja Dziedzictwa Narodowego.

W tym miejscu należy przypomnieć ostatni z dwudziestu jeden postulatów ogłoszonych 17 sierpnia 1980 r. przez Międzyzakładowy Komitet Strajkowy. Brzmiał on następująco: „wprowadzić wszystkie soboty wolne od pracy. Pracownikom w ruchu ciągłym i systemie czterobrygadowym brak wolnych sobót zrekompensować

zwiększonym wymiarem urlopu wypoczynkowego lub innymi płatnymi dniami wolnymi od pracy”¹⁹. Po czterdziestu latach od wydarzeń w Gdańskiej stoczni im. Lenina, społeczeństwo nie walczy już o wolne soboty, lecz o wolne niedziele. Wyraźnie klaruje się ocena, że podczas przemian ustrojowych z 1989 r. oraz skoku cywilizacyjnego odczytano nastąpiło cofnięcie się w hierarchii wartości.

Brak aprobaty dla obywatelskiego projektu wyraziła między innymi Konfederacja Lewiatan. Organizacja ta przekonywała, że zakaz handlu w niedzielę będzie szkodliwy, ponieważ utrudni funkcjonowanie przedsiębiorstw, spowoduje zmniejszenie inwestycji i zatrudnienia. Wyrażano obawę o zatrudnienie osób, które ze względów rodzinnych lub zawodowych chcą pracować właśnie w niedziele. W dyskusji mieszkańcy dużych miast również podnosili głos sprzeciwu wobec zakazu handlu w niedzielę. Uzasadniano to tym, że zamknięcie sklepów w niedzielę będzie szczególnie dotkliwe dla osób intensywnie pracujących i mających ponadprzeciętne dochody²⁰.

W zakresie zgodności projektu ustawy z prawem Unii Europejskiej należy stwierdzić, że projekt nie jest sprzeczny z prawem Unii Europejskiej. Ponadto projekt nie wykonuje prawa Unii Europejskiej²¹.

1.3 Okres przejściowy

Ustawodawca w ustawie z 10 stycznia 2018 r. o ograniczeniu handlu w niedziele i święta oraz w niektóre inne dni, nie zakazał bezwzględnie handlu w każdą niedzielę miesiąca. Wprowadzenie zakazu zostało podzielone na kilka etapów. Opracowano zamknięty katalog niedziel, podczas których sklepy mogą pracować. Od 1 marca do 31 grudnia 2018 r. handel był dozwolony w pierwszą i ostatnią niedzielę miesiąca oraz dwie niedziele przed Świętami Bożego Narodzenia i jedną niedzielę przed Wielkanocą. Następny etap obejmował 2019 r. Ustawodawca dopuścił handel tylko w ostatnią niedzielę miesiąca oraz w drodze wyjątku, w dwie niedziele przed Świętami Bożego Narodzenia i jedną niedzielę przed Wielkanocą. Ostatni etap dotyczył 2020 r. Ustawodawca dopuścił handel w ostatnią niedzielę w styczniu, kwietniu, czerwcu

---

¹⁹ <https://www.solidarnosc.org.pl/21-postulatow> [dostęp: 27.02.2021].

²⁰ http://konfederacjalewiatan.pl/aktualnosci/2018/1/pracodawcy_przeciwni_zaostrzeniu_zakazu_handlu_w_niedziele [dostęp 14.05.2021].

²¹ [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/A6A0205617625204C12580F90034EBA1/\\$file/Strony%20od%20ZP_4_2016-10_Bogumi%C5%82%20Szmulik.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/A6A0205617625204C12580F90034EBA1/$file/Strony%20od%20ZP_4_2016-10_Bogumi%C5%82%20Szmulik.pdf) [dostęp 14.05.2021].

i sierpniu oraz dwie niedziele przed Świątami Bożego Narodzenia i jedną niedzielę przed Wielkanocą.

1.4 Obowiązki ustawy o ograniczeniu handlu w niedziele i święta oraz w niektóre inne dni

Ustawa z 10 stycznia 2018 r. o ograniczeniu handlu w niedziele i święta oraz w niektóre inne dni weszła w życie 18 marca 2018 r. Ten akt prawny określa zasady ograniczenia handlu i wykonywania czynności związanych z handlem, w tym powierzania ich pracownikom lub osobom zatrudnionym na podstawie umów cywilnoprawnych, w niedziele i święta oraz w Wigilię i Wielką Sobotę w placówkach handlowych. Należy podkreślić, że wykonywanie pracy w handlu oraz wykonywanie czynności związanych z handlem w niedziele i święta w placówkach handlowych oznacza wykonywanie takiej pracy lub takich czynności przez pracownika lub zatrudnionego w okresie dwudziestu czterech kolejnych godzin przypadających odpowiednio między godziną 24.00 w sobotę a godziną 24.00 w niedzielę, i między godziną 24.00 w dniu bezpośrednio poprzedzającym święto a godziną 24.00 w święto.

W myśl ustawy placówkami handlowymi są w szczególności: sklep, stoisko, stragan, hurtownia, skład węgla, skład materiałów budowlanych, dom towarowy, dom wysyłkowy oraz biuro zbytu (art. 3 pkt 1). Ograniczenia wykonywania pracy w handlu i czynności związanych z handlem dotyczą: pracowników, w tym pracowników tymczasowych oraz zatrudnionych, czyli osób fizycznych, wykonujących pracę na podstawie umów prawa cywilnego, a także osób skierowanych do wykonywania pracy tymczasowej na podstawie umowy prawa cywilnego, zgodnie z przepisami o zatrudnianiu pracowników tymczasowych (art. 3 pkt 5)²².

W tym miejscu należy odnieść się do art. 5 omawianej ustawy. Przepis ten określa czynności, jakie są zakazane ustawowo. W niedziele i święta w placówkach handlowych zakazane są (art. 5): handel i wykonywanie czynności związanych z handlem (pkt 1) i powierzanie pracownikowi lub zatrudnionemu wykonywania pracy w handlu oraz wykonywania czynności związanych z handlem (pkt 2).

Z kolei w art. 6 omawianej ustawy, Ustawodawca przewidział trzydzieści dwa wyjątki. Ustawa nie obowiązuje: na stacjach paliw płynnych (pkt 1), w placówkach

---

²² Ustawa z dnia 10 stycznia 2018 r. o ograniczeniu handlu w niedziele i święta oraz w niektóre inne dni, Dz.U.2019.466 t. j.

handlowych, w których przeważająca działalność polega na handlu kwiatami (pkt 2), w aptekach i punktach aptecznych (pkt 3), w zakładach leczniczych dla zwierząt (pkt 4), w placówkach handlowych, w których przeważająca działalność polega na handlu pamiątkami lub dewocjonaliami (pkt 5), w placówkach handlowych, w których przeważająca działalność polega na handlu prasą, biletami komunikacji miejskiej, wyrobami tytoniowymi, kuponami gier losowych i zakładów wzajemnych (pkt 6), w placówkach pocztowych w rozumieniu ustawy o prawie pocztowym (pkt 7)²³, w placówkach handlowych w obiektach infrastruktury krytycznej, o której mowa w ustawie o zarządzaniu kryzysowym (pkt 8)²⁴, w placówkach handlowych w zakładach hotelarskich (pkt 9), w placówkach handlowych w zakładach prowadzących działalność w zakresie kultury, sportu, oświaty, turystyki i wypoczynku (pkt 10), w placówkach handlowych organizowanych wyłącznie na potrzeby festynów, jarmarków i innych imprez okolicznościowych, tematycznych lub sportowo-rekreacyjnych, także gdy są one zlokalizowane w halach targowych (pkt 11), w placówkach handlowych w zakładach leczniczych podmiotów leczniczych i innych placówkach służby zdrowia przeznaczonych dla osób, których stan zdrowia wymaga całodobowych lub całodziennych świadczeń zdrowotnych (pkt 12), w placówkach handlowych na dworcach w rozumieniu ustawy o publicznym transporcie zbiorowym²⁵, w portach i przystaniach morskich w rozumieniu ustawy o portach i przystaniach morskich²⁶ oraz w portach i przystaniach w rozumieniu ustawy o żegludze śródlądowej,²⁷ w zakresie związanym z bezpośrednią obsługą podróżnych (pkt 13), w centrach pierwszej sprzedaży ryb, w przypadku sprzedaży ryb z burty, w gospodarstwach rybackich, placówkach handlowych zajmujących się odbiorem produktów rybołówstwa i akwakultury oraz handlem takimi produktami (pkt 14), w placówkach handlowych w portach lotniczych w rozumieniu ustawy o prawie lotniczym (pkt 15)²⁸, w strefach wolnocłowych (pkt 16), w środkach transportu, na statkach, a także na morskich statkach handlowych, statkach powietrznych, platformach wiertniczych i innych morskich budowlach hydrotechnicznych (pkt 17), na terenie jednostek penitencjarnych (pkt 18), w placówkach handlowych na terenie jednostek wojskowych (pkt 19), w sklepach internetowych i na

---

²³ Ustawa z dnia 23 listopada 2012 r. Prawo pocztowe, Dz.U.2020.1041 t. j.

²⁴ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U.2020.1856 t. j.

²⁵ Ustawa z dnia 16 grudnia 2010 r. o publicznym transporcie zbiorowym, Dz.U.2020.1944 t. j.

²⁶ Ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o portach i przystaniach morskich, Dz.U.2020.998 t. j.

²⁷ Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o żegludze śródlądowej, Dz.U.2020.1863 t. j.

²⁸ Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze, Dz.U.2020.1970 t. j.

platformach internetowych (pkt 20), w przypadku handlu towarami z automatów (pkt 21), w przypadku rolniczego handlu detalicznego w rozumieniu ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia (pkt 22)²⁹, w hurtowniach farmaceutycznych (pkt 23), w okresie od dnia 1 czerwca do dnia 30 września każdego roku kalendarzowego, w placówkach handlowych prowadzących handel wyłącznie maszynami rolniczymi i częściami zamiennymi do tych maszyn (pkt 24), w przypadku handlu kwiatami, wiązkami, wieńcami i znicami przy cmentarzach (pkt 25), w zakładach pogrzebowych (pkt 26), w placówkach handlowych, w których handel jest prowadzony przez przedsiębiorcę będącego osobą fizyczną wyłącznie osobiście, we własnym imieniu i na własny rachunek (pkt 27), w piekarniach, cukierniach i lodziarniach, w których przeważająca działalność polega na handlu wyrobami piekarniczymi i cukierniczymi (pkt 28), w placówkach handlowych, w których przeważającą działalnością jest działalność gastronomiczna (pkt 29), na terenie rolno-spożywczych rynków hurtowych prowadzonych przez spółki prawa handlowego, których przeważająca działalność polega na wynajmie i zarządzaniu nieruchomościami na użytek handlu hurtowego artykułami rolno-spożywczymi (pkt 30), w placówkach handlowych prowadzonych przez podmioty nabywające towary na terenie rolno-spożywczych rynków hurtowych, o których mowa w pkt 30, w zakresie czynności związanych z handlem oraz powierzania pracownikowi lub zatrudnionemu wykonywania tych czynności (pkt 31) oraz w placówkach handlowych, w których jest prowadzony wyłącznie skup zbóż, buraków cukrowych, owoców, warzyw lub mleka surowego (pkt 32).

Pracownikowi wykonującemu pracę w niedzielę pracodawca ma obowiązek zapewnić inny dzień wolny od pracy w okresie sześciu dni kalendarzowych poprzedzających lub następujących po takiej niedzieli. Jeżeli nie jest możliwe wykorzystanie w wyżej wymienionym terminie dnia wolnego od pracy w zamian za pracę w niedzielę, pracownikowi przysługuje dzień wolny od pracy do końca okresu rozliczeniowego, a w razie braku możliwości udzielenia dnia wolnego od pracy w tym terminie, dodatek do wynagrodzenia w wysokości 100%, za każdą godzinę pracy w niedzielę (art. 151¹¹). Należy podkreślić, że pracownik pracujący w niedzielę powinien korzystać co najmniej raz na cztery tygodnie z niedzieli wolnej od pracy. Nie dotyczy to pracownika zatrudnionego w systemie pracy weekendowej, który świadczy pracę wyłącznie w piątki, soboty, niedziele i święta, o którym mowa w art. 144 KP (art. 151¹²).

---

²⁹ Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia, Dz.U.2020.2021 t. j.

Jeżeli nie jest możliwe wykorzystanie w ww. terminie dnia wolnego od pracy w zamian za pracę w święto, pracownikowi przysługuje dodatek do wynagrodzenia w wysokości 100%, za każdą godzinę pracy w święto (art. 151¹)³⁰. Do pracy w święto przypadające w niedzielę stosuje się przepisy dotyczące pracy w niedzielę. Należy pamiętać, że pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia za czas nieprzepracowany w związku ze zmniejszeniem wymiaru jego czasu pracy z powodu wykonywania pracy w dniu 24 grudnia lub w sobotę bezpośrednio poprzedzającą pierwszy dzień Wielkiej Nocy do godziny 14.00. Wynagrodzenie oblicza się, stosując zasady obowiązujące przy ustalaniu wynagrodzenia za czas urlopu wypoczynkowego (art. 9)³¹. Zgodnie z Kodeksem pracy kto, będąc pracodawcą lub działając w jego imieniu narusza przepisy o czasie pracy, w tym przepisy o czasie pracy w niedzielę i w święta podlega karze grzywny od 1 000 zł do 30 000 zł (art. 281, pkt 5).

Ustawodawca przewidział, że niedziele handlowe będą występować siedem razy w ciągu całego roku. Niedzielami handlowymi w 2021 r., kiedy można robić zakupy będą: 31 stycznia, 28 marca, 25 kwietnia, 27 czerwca, 29 sierpnia, 12 grudnia i 19 grudnia.

1.5 Ograniczenia funkcjonowania ustawy wywołane pandemią

Światowa pandemia spowodowana wirusem COVID-19 do Polski dotarła w 2020 r. W Polsce w okresie od 14 do 20 marca obowiązywał stan zagrożenia epidemicznego³². Natomiast od 20 marca, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia obowiązywał stan epidemii³³, który obowiązuje do dnia stanu prawnego pracy.

Ustawodawca w art. 15i ustawy z 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji³⁴, uchylił zakaz handlu w niedzielę. W akcie prawnym czytamy, że w okresie obowiązywania stanu zagrożenia

---

³⁰ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy, Dz.U. z 2020 r. poz. 1320.

³¹ Ustawa z dnia 10 stycznia 2018 r. o ograniczeniu handlu w niedzielę i święta oraz w niektóre inne dni, Dz.U.2019.0.466 t. j.

³² Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego, Dz.U. z 2020 r. poz. 433.

³³ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii, Dz.U. z 2020 r. poz. 491.

³⁴ Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, Dz.U.2020.1842 t. j.

epidemicznego albo stanu epidemii oraz w okresie trzydziści dni następujących po ich odwołaniu zakaz wynikający z ustawy, której dotyczy niniejsza praca dyplomowa, nie obowiązuje w niedziele w małych placówkach handlowych. Artykuł ten odnosi się do zakresu wykonywania czynności związanych z handlem, który polega na rozładunku, odbiorze i ekspozycji towarów pierwszej potrzeby. Ustawa zezwala na powierzenie pracownikowi wykonywania takiej pracy. Ustęp drugi tego artykułu nakazuje zakaz handlu w niedziele, w którą przypada święto.

Należy zwrócić uwagę, że ustawodawca dokonał nowelizacji ustawy z 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy, w której zamieścił art. 1a odnoszący się do szczególnych przypadków związanych z pandemią. W przypadku ogłoszenia stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, dniem wolnym od pracy jest także dzień określony przez Prezesa Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia (ust. 1)³⁵.

Zgodnie z obowiązującą ustawą o zakazie handlu w niedziele, zakaz ten nie obowiązywał 13 i 20 grudnia 2020 r., czyli przez dwie kolejne niedziele poprzedzające Boże Narodzenie. Dodatkowo na podstawie wymienionej ustawy związanej z COVID-19 zakaz handlu w niedziele nie obowiązywał 6 grudnia 2020 r. Takie rozwiązanie miało na celu rozładować przedświąteczny ruch w sklepach i poprawić sytuację handlu.

---

³⁵ Ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy, tj. z dnia 27 października 2020 r., Dz.U. 2020 poz. 1920.

Rozdział II

Nauczanie Kościołów w Polsce o wolnej niedzieli

Wydział Rejestru Kościołów i Innych Związków Wyznaniowych prowadzi informatyczny Rejestr kościołów i innych związków wyznaniowych, do którego są wpisane kościoły i inne związki wyznaniowe niemające uregulowanej sytuacji prawnej w formie odrębnej ustawy oraz organizacje międzykościelne. Informatyczny Rejestr składa się z dwóch działów: A, do którego wpisuje się kościoły i inne związki wyznaniowe oraz B, do którego wpisuje się organizacje międzykościelne. Według danych, w rejestrze w dziale A znajduje się sto sześćdziesiąt dziewięć, zaś w dziale B pięć podmiotów³⁶.

W niniejszym rozdziale dokonano analizy tylko największych religii pod względem liczebności wiernych w Polsce.

2.1 Nauczanie o wolnej niedzieli

Niedziela jest dla chrześcijanina dniem zmartwychwstania Chrystusa, czyli dniem Pańskim. Apostołowie w pierwszy dzień po szabacie gromadzili się na łamaniu chleba (Dz 20,7). Niedziela jest najstarszym i pierwszym dniem świątecznym. Ten dzień jest zarazem początkiem nowego stworzenia³⁷.

W Kościele katolickim niedziela jest postawiona na pierwszym miejscu jako pierwsza ze wszystkich świąt (KKK 2174). To jest dzień Pański, w którym jest czczona tajemnica paschalna. Dzień ten został wprowadzony w Kościele na podstawie tradycji apostoelskiej. Obowiązek przestrzegania niedzieli jako dnia wolnego od pracy wynika z prawa Bożego zawartego w trzecim przykazaniu Dekalogu oraz z prawa stanowionego zawartego w pierwszym przykazaniu kościelnym. Pierwsi chrześcijanie na pamiątkę Zmartwychwstania Chrystusa i Zesłania Ducha Świętego na Apostołów ustanowili niedzielę jako dzień odpoczynku ustanowionego przez Stwórcę świata (Rdz 1, 2).

Jan Paweł II pisał o ludzkiej pracy i znaczeniu odpoczynku. Ludzka praca nie tylko domaga się odpoczynku „co siódmy dzień” (por. Pwt 5, 12 nn.; Wj 20, 8-12), ale

---

³⁶ <https://www.gov.pl/web/mswia/rejestr-kosciolow-i-innych-zwiazkow-wyznaniowych> [dostęp 14.05.2021].

³⁷ J. Gręźlikowski, *Świętowanie dnia Pańskiego. Ważniejsze zagadnienia prawnoteologiczne*, Toruń 2005, s. 28-29.

co więcej nie może polegać na samej tylko eksploatacji ludzkich sił w zewnętrznym działaniu, musi pozostawiać przestrzeń wewnętrzną, w której człowiek, stając się coraz bardziej tym, kim z woli Boga stawać się powinien, przygotowuje się do owego odpoczynku jaki Pan gotuje swoim sługom i przyjaciołom (por. Mt 25, 21)³⁸. Według nauczania Kościoła katolickiego wierni powinni powstrzymać się w niedzielę od wykonywania prac lub zajęć, które przeszkadzają oddawaniu czci należnej Bogu, przeżywaniu radości właściwej tylko dniu Pańskiemu, pełnieniu uczynków miłosierdzia i koniecznemu odpoczynkowi duchowemu i fizycznemu. Obowiązki rodzinne lub ważne zadania społeczne stanowią słuszne usprawiedliwienie niewypełnienia nakazu odpoczynku niedzielnego. Wierni powinni jednak czuwać, by uzasadnione powody nie doprowadziły do nawyków niekorzystnych dla czci Boga, życia rodzinnego oraz zdrowia (KKK 2185).

Ustawodawca Kościoła katolickiego w rozdziale pierwszym tytułu drugiego części trzeciej księgi czwartej Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. poświęca uwagę dniom świątecznym. Niedziela winna być obchodzona w całym Kościele jako najdawniejszy dzień świąteczny nakazany (kan. 1246 § 1). W KPK/83 oprócz niedzieli wymieniono jako dni świąteczne nakazane, które dotyczą wszystkich włączonych do Kościoła, uroczystości: Świętej Bożej Rodzicielki, Objawienia Pańskiego, św. Józefa, Wniebowstąpienia Pańskiego, Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa, św. Apostołów Piotra i Pawła, Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, Wszystkich Świętych, Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny oraz Narodzenia Pańskiego.

W prawosławiu szczególny charakter niedzieli przejawia się w jej eschatologicznym ukierunkowaniu. Dzień Pański, czyli pamiątka zmartwychwstania Jezusa, jest zarazem pierwszym i ósmym dniem tygodnia. Pierwszym, czyli dniem, w którym Bóg rozpoczął stwarzać świat, oraz ósmym, czyli dniem, w którym Jezus powstał z martwych i dał nam nadzieję życia wiecznego. Niedziela stanowi zatem dzień szczególnie świąteczny dla Kościoła prawosławnego, gdyż warunkuje cały świąteczny cykl tygodnia oraz podkreśla dwa najważniejsze wymiary życia Kościoła: paschalność i Eucharystię³⁹.

W Kościele Ewangelicko-Augsburskim, Marcin Luter w Dużym Katechizmie o niedzieli pisał, że dni świąteczne zachowujemy nie ze względu na rozumnych

---

³⁸ Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*. O pracy ludzkiej, Wrocław 1981, s. 25.

³⁹ J. Betlejko, *Czas i świętowanie Dnia Pańskiego* [w:] *Świętowanie dnia Pańskiego w ekumenicznej refleksji Kościołów*, A. Czaja, Z. Gleaser (red.), Opole 2012, s. 105.

i wykształconych chrześcijan, gdyż ci ich zupełnie nie potrzebują, lecz z przyczyn i potrzeb cielesnych, jakich sama natura uczy i domaga się dla prostego ludu, aby mogli odpocząć i posilić się⁴⁰. Świątowanie dnia Pańskiego w wyjaśnieniu Lutera koncentruje się w całości na słowie Bożym, którego studiowanie sprzyja uświęceniu człowieka. Niedziela jest zatem szczególnym dniem, który chrześcijanin powinien przeznaczyć na kontakt ze słowem Pana.

Wyznawcy judaizmu, opartego na Pięcioksięgu, czyli Torze, obchodzą dzień wolny w sobotę, czyli szabat. Jest to czas odpoczynku, modlitwy, wewnętrznego spokoju oraz oczekiwania na Mesjasza. Zgodnie z opisem w pierwszym rozdziale Księgi Rodzaju kalendarz żydowski przyjmuje, że dzień rozpoczyna się wieczorem po zachodzie słońca (Rdz 1, 1-3). Dlatego szabat rozpoczyna się w piątkowy wieczór. Według Księgi Rodzaju Bóg po sześciu dniach pracy nad stworzeniem świata, uświęcił siódmy dzień tygodnia odpoczynkiem. Żydzi wierzą, że tym samym Bóg przekazał im dar, aby dać wyraz swojej obecności w ich życiu.

W Islamie w sposób wyjątkowy obchodzony jest piątek. Ten dzień nie jest dniem świątecznym w takim samym stopniu, jak sobota dla żydów czy niedziela dla chrześcijan⁴¹. Jest to dzień gromadzenia się wiernych na wspólnej modlitwie w meczecie pod przewodnictwem imama. Wtedy także najbardziej uwidacznia się wspólnotowy wymiar modlitwy muzułmańskiej, który wypływa ze wzajemnej religijnej solidarności społecznej⁴². W przeciwieństwie do chrześcijańskiej niedzieli czy żydowskiego szabatu, piątek w islamie nie jest dniem wolnym od pracy. Jedynie na czas modlitwy wspólnotowej, która odprawiana bywa w godzinach południowych, handel i inne czynności zawodowe zamierają⁴³.

2.2 Badania Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego

Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza przeprowadził badania dotyczące czasu wolnego w życiu Polaków w kontekście świątowania niedzieli⁴⁴. Celem omawianego raportu była próba odpowiedzi na pytanie,

---

⁴⁰ M. Luter, *Mały i duży Katechizm doktora Marcina Lutera*, tłum. A. Wantuła, Warszawa 1962, s. 64.

⁴¹ J. Reychman, *Mahomet i świat muzułmański*, Warszawa 1966, s. 144.

⁴² R. Markowski, *Kult muzułmański w ujęciu porównawczym z doktryną katolicką*, „Communio” 4 (1992), s. 104.

⁴³ A. Borkowski, *Islam. Zagadnienia wybrane*, Katowice 2009, s. 57.

⁴⁴ Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza, *Czas wolny w życiu Polaków a świątowanie niedzieli. Analiza wyników badań*, Warszawa 2009, s. 4.

jak w społeczeństwie polskim zmienia się konfiguracja czasu wolnego w odniesieniu do pracy zawodowej oraz do przeżywanej religijności. Nie bez znaczenia są również takie zagadnienia jak życie rodzinne czy też inne wartości. W pracy posłużono się wstępnie przeanalizowanymi danymi, które były zastane i dotyczyły wykorzystania czasu wolnego w odniesieniu do pracy zawodowej oraz religijności.

Według wyników badania do najważniejszych wartości w życiu Polaków należy rodzina, która ma stabilne miejsce w hierarchii tych wartości. W 2019 r. szczęście rodzinne jako najważniejszą wartość w życiu codziennym wskazało 80% badanych, następną pozycję to zdrowie 55%, spokój 48%, przyjaciele 45%, wiara 28% i etc. Ankietowani wskazali, że praca zawodowa to 36%, a dobrobyt i bogactwo to zaledwie 9%⁴⁵.

Należy podkreślić, że w 1997 r. świadomość roli rodziny, jako najważniejszej w życiu, była słabo notowana, było to 53%, zaś w 2017 r. 54%. Dopiero teraz wartość rodziny wzrosła i przełożyła się na badania naukowe⁴⁶. Ciekawą kwestią w niniejszym raporcie jest pomyślność ojczyzny, która kształtuje się na poziomie 28%. Autorzy zwracają uwagę, że ciągle jest to poniżej jednej czwartej. Jako powód tak słabej oceny przedstawiciele Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego winią sformułowane pytanie w prezentowanej ankiecie.

Z przedstawionych badań autorzy wyciągają zasadnicze wnioski, że czas wolny Polacy przeznaczają przede wszystkim na kontakty z rodziną oraz znajomymi. Na stosunkowo niskim poziomie pozostaje aktywne uczestnictwo w sporcie. Zyskuje na popularności uczestnictwo w wydarzeniach o charakterze masowym np. koncerty, mecze oraz jadenie w restauracjach. Bardziej popularne stają się również wyjazdy wypoczynkowe, w szczególności weekendowe. Dostrzegalne są również nierówności pomiędzy kobietami i mężczyznami w ilości czasu przeznaczanego na prace domowe, choć różnica ta powoli maleje. Na całościowy obraz sposobów spędzania czasu wolnego w polskim społeczeństwie wpływa jego struktura demograficzna: wraz z wiekiem preferencje przesuwają się od aktywnych do bardziej biernych form spędzania wolnego czasu. Badania wskazują, że stosunkowo wielu Polaków odczuwa obciążenie pracą zawodową i dostrzega potrzebę posiadania większej ilości czasu wolnego.

---

⁴⁵ R. Boguszewski, CBOS, Komunikat Rodzina – jej znaczenie i rozumienie, 22/2019.

⁴⁶ M. Feliksiak, CBOS, Sens życia – wczoraj i dziś 41/2017.

2.3 Apel Kościołów w Polsce o poszanowanie i świętowanie niedzieli

Z apelem do Wyznawców Jezusa Chrystusa w imieniu Kościołów zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej i Konferencji Episkopatu Polski 20 stycznia 2015 r. wystąpili: Przewodniczący Rady Kościoła Chrześcijan Baptystów w RP, Biskup Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP, Biskup Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP, Superintendent Naczelny Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w RP, Biskup Kościoła Polskokatolickiego w RP, Biskup Naczelny Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w RP, Prawosławny Metropolita Warszawski i Całej Polski oraz Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski.

W apelu czytamy, że pasterze wspierają wszelkie inicjatywy społeczne, które mają na celu zachowanie świątecznego wymiaru niedzieli, przywracanie w przestrzeni społecznej jej uroczystego charakteru oraz troskę o zgodne z chrześcijańskim duchem formy niedzielnego wypoczynku. Podkreślili, że szanują inne rozumienie dnia świętego. Swoją apel skierowali do: pracowników, aby w niedziele i święta nie podejmowali niekoniecznej pracy zarobkowej; pracodawców, by uszanowali świętość dnia Pańskiego, nie angażując zawodowo pracowników jeżeli nie jest to bezwzględnie konieczne; parlamentarzystów, by zapewnili takie rozwiązania prawne, które uszanują w naszej Ojczyźnie prawo ludzi pracy do niedzielnego wypoczynku i świętowania; władz państwowych, by uczyniły wszystko w celu ochrony niedzieli, tak aby człowiek nie był traktowany jako narzędzie zysku i mógł przeżywać niedzielę zgodnie ze swoimi przekonaniami; wszystkich ludzi dobrej woli o poszanowanie niedzieli i świąt z uwagi na społeczny pożytek należnego odpoczynku i świętowania, dla dobra naszych rodzin i dla dobra obywateli naszego państwa⁴⁷.

Prezydium KEP 31 października 2017 r. wydało oświadczenie w sprawie ograniczenia handlu w niedziele, w którym wyrażono aprobatę względem projektu ustawy w tym zakresie. KEP, jak i biskupi poszczególnych diecezji, udzielili jednomyślnego poparcia, licząc na przywrócenie całemu społeczeństwu niedzieli jako dnia wypoczynku i czasu budowania więzi rodzinnych oraz umacniania relacji społecznych⁴⁸.

---

⁴⁷ <https://ekumenia.pl/czytelnia/dokumenty-ekumeniczne/apel-kosciolow-w-polsce-o-poszanowanie-i-swietowa-nie-niedzieli/> [dostęp 07.04.2021].

⁴⁸ <https://www.diecezja.kielce.pl/oswiadczenie-prezydium-konferencji-episkopatu-polski-w-sprawie-ograniczenia-handlu-w-niedziele> [dostęp 30.03.2021].

KEP ostatni raz zaapelowała o poszanowanie prawa katolików do świętowania wolnej niedzieli jako dnia Boga 7 marca 2021 r. Przedstawiciele Kościoła katolickiego dążą do ustanowienia niedzieli jako momentu zacieśnienia relacji rodzinnych, emocjonalnego wyciszenia, a także czasu na budowanie wspólnoty religijnej⁴⁹.

---

⁴⁹ <https://wtv.pl/niedziela-handlowa-070321-ws-episkopat-polski> [dostęp 30.03.2021].

Rozdział III

Ograniczenie handlu w niedziele w wybranych krajach europejskich – skutki ekonomiczne

Unijne przepisy dotyczące niedzielnego handlu nie regulują tego problemu jednolicie. Kraje członkowskie podejmują decyzje w tej sprawie samodzielnie, czasem nawet na poziomie lokalnym. W niektórych regionach godziny otwarcia lub zamknięcia sklepów w niedziele i święta reguluje zwyczaj⁵⁰.

3.1 Rozwiązania funkcjonujące w wybranych krajach Unii Europejskiej

W państwach Unii Europejskiej ustawodawstwo regulujące handel w niedziele i święta kształtuje się różnie. Ograniczenie handlu w niedziele wprowadziły: Holandia, Francja, Hiszpania, Włochy, Węgry, Luksemburg oraz Grecja. Całkowity zakaz handlu w niedziele obowiązuje w: Niemczech, Austrii oraz w Polsce. Natomiast brak ograniczeń w tym zakresie występuje w: Belgii, Irlandii, Portugalii, Słowenii, Chorwacji, Rumunii, Malcie, Bułgarii, Czechach, Słowacji, Danii, Szwecji, na Litwie, Łotwie, Estonii oraz w Finlandii⁵¹.

3.1.1 Węgry

Ustawodawca węgierski wprowadził do swojego systemu prawnego zakaz handlu w niedzielę od 15 marca 2015 r. Celem ustawy było zapewnienie pracownikom handlu detalicznego odpowiedniego wypoczynku, chroniącego ich zdrowie fizyczne i psychiczne. Ustawa miała znaleźć właściwą równowagę między swobodą prowadzenia działalności gospodarczej przez przedsiębiorstwa a interesami pracowników, którzy pracują w niedziele. Ta regulacja prawna miała poprawić konkurencyjności małych sklepów. Ustawa wyraźnie stwierdza, że ponieważ rodziny są uważane za najważniejszy

---

⁵⁰ <https://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/1107239,zakaz-handlu-w-niedziele-w-europie.html> [dostęp 14.05.2021].

⁵¹ <https://www.infor.pl/prawo/prawa-konsumenta/konsument-w-ue/778145,Zakaz-handlu-w-niedziele-w-Euro-pie-lista-panstw-mapa.html> [dostęp 14.05.2021].

budulec społeczeństwa, ich interesy powinny mieć pierwszeństwo przed działalnością komercyjną⁵².

Akt prawny dopuszczał piętnaście wyjątków od zasady zakazu handlu. Dopuszczony został handel w sklepach rodzinnych o powierzchni do 200 m², pod warunkiem, że sprzedawcą był właściciel albo członek jego rodziny. Ustawa z zakazu handlu wyłączała okres adwentu oraz 24 grudnia i 31 grudnia, celem rozładowania przedświątecznych kolejek. Ponadto właściciel sklepu wielkopowierzchniowego mógł wybrać jedną niedzielę w roku, w którą prowadził handel. Zakaz handlu nie dotyczył również Narodowych Sklepów Tytoniowych.

W ustawie poświęcono znaczną uwagę konsekwencjom jej łamania. Urząd Ochrony Konsumentów zajmował się egzekwowaniem przepisów prawnych. Najbardziej restrykcyjną karą jaką mógł nałożyć urząd, to kara czasowego zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, zagrożona do trzystu sześćdziesięciu pięciu dni⁵³.

Skutki zakazu handlu w niedziele przejawiały się następująco: spadek obrotów generowanych przez sklepy w niedziele, natężony ruch w sklepach w sobotę oraz istotny wzrost obrotów w czwartki i piątki. Nastąpił spadek liczby małych sklepów o 13% oraz sprzedaż określonych grup produktów⁵⁴. Na zakazie z pewnością zyskały kawiarenki i bary szybkiej obsługi, które szybko wprowadziły rabaty na niedzielne śniadania.

Po trzynastu miesiącach obowiązywania ustawy wyłączającej handel na Węgrzech, do końca marca 2016 r., ustawodawca wycofał się z tego pomysłu i zezwolił sklepom, biznesowi i detalistom na ponowne otwieranie w niedziele. Ustawę uchylono bez konsultacji z partnerami społecznymi⁵⁵. Zamknięcie sklepów w niedzielę na Węgrzech było kontrowersyjne. Przyczyny tego obejmują m. in. fakt, że większość ludzi została zmuszona przez środek administracyjny do dostosowania nawyków zakupowych; taka regulacja prawna została odebrana jako ingerencja w sprawy prywatne i wolność wyboru; bardzo zróżnicowane stanowiska zainteresowanych podmiotów gospodarczych; zróżnicowane skutki zakazu dla pracowników detalicznych; złożoność działalności

---

⁵² <https://www.eurofound.europa.eu/publications/article/2015/hungary-effects-of-ban-on-sunday-trading> [dostęp 10.05.2021].

⁵³ <https://forsal.pl/artykuly/1110068,dlaczego-wegry-wycofaly-sie-z-zakazu-handlu-w-niedziele.html> [dostęp 24.03.2021].

⁵⁴ <https://www.eurofound.europa.eu/pl/publications/article/2015/hungary-effects-of-ban-on-sunday-trading>, <https://forsal.pl/artykuly/1110068,dlaczego-wegry-wycofaly-sie-z-zakazu-handlu-w-niedziele.html> [dostęp 24.03.2021].

⁵⁵ <https://kafkadesk.org/2018/09/06/sunday-shopping-ban-not-to-be-reinforced-in-hungary/> [dostęp 10.05.2021].

detalicznej objętej ustawą, w tym handel elektroniczny⁵⁶. Ustawa spotkała się z silnym oporem społecznym. Rządowe opracowanie zawiera dane, które w zależności od tego, czy jesteśmy zwolennikami handlu w niedziele, czy też przeciwnikami, mogą ją nobilitować bądź deprecjonować⁵⁷. Należy podkreślić, że sprzedaż detaliczna wzrosła o 5,6% w 2015 r. i nikt w branży detalicznej nie był zmuszany do pracy w niedziele w 2014 r. Również liczba pracowników małych firm wzrosła w 2014 r. o ponad trzy tysiące⁵⁸.

3.1.2 Wielka Brytania

W Wielkiej Brytanii od dziesięcioleci istnieje problem z zakazem handlu w niedzielę. Przez pół wieku po II wojnie światowej handel niedzielny w Wielkiej Brytanii ograniczał się do aptek, stacji benzynowych i pubów, ale i potem liberalizacja przepisów postępowała bardzo powoli. Handel w niedziele w Wielkiej Brytanii był zakazany do 1994 r. To był rok przełomowy, kiedy to niektóre duże sieci zdecydowały się samodzielnie na handel w niedzielę. Było to zachowanie ignorujące obowiązujące prawo. Przedsiębiorcy nie obawiali się kar finansowych, ponieważ sankcje były o wiele niższe, niż generowane w ten dzień zyski. Doprowadziło to do modyfikacji obowiązujących przepisów, ponieważ kary finansowe za ich łamanie były o wiele niższe niż generowane przychody⁵⁹.

Ustawodawca zdecydował się wprowadzić zmiany, które umożliwiły sklepom o powierzchni powyżej 280 m² na prowadzenie sprzedaży w niedzielę od godz. 10:00 do 18:00, a personel zachował prawo do odmowy pracy w niedzielę. Pozostawiono swobodę dla przedsiębiorców prowadzących działalność w sklepach poniżej tej powierzchni, czyli małych sklepach, które mają pełną dowolność w zakresie godzin pracy w niedziele. Tacy przedsiębiorcy mogli samodzielnie decydować, kiedy prowadzą sprzedaż w swoim sklepie⁶⁰.

---

⁵⁶ <https://www.eurofound.europa.eu/publications/article/2015/hungary-effects-of-ban-on-sunday-trading> [dostęp 10.05.2021].

⁵⁷ <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/wegry-znios-a-zakaz-handlu-w-niedziele> [dostęp 24.03.2021].

⁵⁸ <https://visegradpost.com/en/2016/04/12/parliament-ends-the-ban-on-sunday-shop-opening/> [dostęp 10.05.2021].

⁵⁹ <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Zakaz-handlu-w-niedziele-Jak-to-wyglada-w-innych-krajach-3597785.html> [dostęp 24.03.2021].

⁶⁰ <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/wielka-brytania-chce-zrezygnowac-z-zakazu-handlu-w-niedziele> [dostęp 24.03.2021].

Stosunek do handlu w niedzielę różni się w regionach. Szkocja jest bardziej liberalna niż Anglia i Walia, ale Irlandia Północna rygorystycznie przestrzega zasady dnia świętego, pod którą podpisują się obie zwaśnione na innych polach społeczności religijne. W Szkocji decyzja o tym, czy ktoś chce otworzyć sklep, czy chce go zamknąć uzależniona jest od konkretnego przedsiębiorcy. Zwykle w niedziele sklepy są czynne krócej niż w pozostałe dni tygodnia. W Irlandii Północnej zakazu handlu nie ma. Natomiast środowisko katolickie wymogło, żeby w niedziele sklepy otwierać dopiero po godz. 13:00. Taką regulację uargumentowano tym, że późniejsze otwarcie zapewnić ma większą frekwencję na mszach świętych.

W 2015 r. rozpoczęła się dyskusja społeczna, w której dominowała narracja, aby to władze lokalne decydowały o dopuszczalnych godzinach handlu w niedzielę. Taki projekt upadł w brytyjskim parlamencie⁶¹.

3.1.3 Włochy

Handel w niedziele we Włoszech był ograniczony od 1998 r. Ustawodawca dopuścił jedynie handel w ciągu ośmiu niedziel w roku. Taki system prawny utrzymywał się do 2011 r. Od początku 2012 r. zaczęła obowiązywać nowa regulacja prawna w tym zakresie. Dokonano całkowitej liberalizacji handlu w niedziele. Ustawa regulująca ten problem pozwoliła właścicielom sklepów decydować o tym, kiedy prowadzą swoją działalność. Całkowita liberalizacja uderzała jednak w drobnych handlowców, którzy przegrywali konkurencję z sieciami wielkiej dystrybucji⁶².

W 2018 r. rozpoczęła się dyskusja, w której włoski rząd zaproponował zaostrenie przepisów. Obecnie podkreślany jest pogląd, że liberalizacja doprowadziła do zniszczenia włoskich rodzin. Jedno z wiodących ugrupowań było za otwarciem sklepów tylko osiem razy w roku w niedziele i święta, inne zaś za tym, aby czynna była zawsze jedna czwarta punktów sprzedaży. W dyskusji dużą rolę odegrali przedstawiciele związków zawodowych oraz Kościoła katolickiego⁶³.

---

⁶¹ <https://zpp.net.pl/wp-content/uploads/2019/02/Handel-w-niedziele-w-Europie-zmniejszony.pdf> [dostęp 24. 03.2021].

⁶² <https://www.prawo.pl/kadry/wlosi-tez-chca-ograniczyc-handel-w-niedziele,288888.html> [dostęp 24.03.2021].

⁶³ <https://www.rp.pl/Handel/180919737-Wlochy-tez-zakazuja-handlu-w-niedziele.html> [dostęp 24.03.2021].

Według obowiązujących przepisów sklepy będą otwarte co drugą niedzielę, a także w niektóre święta i dni wolne od pracy. Przepisy nie będą obowiązywać na obszarach turystycznych, w hotelach, na terenach kempingów, na lotniskach, w portach i na stacjach kolejowych⁶⁴. W małych miejscowościach do 10 tys. mieszkańców, w wyznaczone niedziele otwarte będą sklepy zajmujące powierzchnie do 150 m², w większych miastach sklepy o powierzchni do 250 m². Za złamanie przepisów grozić będzie kara pieniężna od 10 do 60 tys. euro. W przypadku wielokrotnego złamania zakazu przez ten sam podmiot kara ta ulegnie podwojeniu⁶⁵.

3.1.4 Niemcy

Niemcy stanowią często przywoływany przykład państwa z relatywnie restrykcyjnymi przepisami dotyczącymi handlu w niedziele. Co do zasady prawo nakazywało zamykać sklepy w weekend już o 14:00 w sobotę. W 2006 r. i 2007 r. zliberalizowano przepisy. Zachowano zasady zakazu handlu w niedziele. Dokonano decentralizacji w zakresie przeniesienia kompetencji do określania dopuszczalnych godzin otwarcia sklepów na poszczególne landy, tak że regulacje różnią się od siebie w zależności od części kraju⁶⁶. Dla przykładu rozróżnienia systemów prawnych panujących w landach należy wymienić Hamburg, gdzie możliwe jest handlowanie przez pięć godzin w cztery niedziele w roku. Odmienną regulację prawną można spotkać w Berlinie, gdzie będzie to już osiem niedziel po siedem godzin. Kilka razy w roku organizuje się jednak niedziele handlowe. Kraje związkowe nie dysponują całkowitą dowolnością w określaniu liczby niedziel i godzin handlowych. Decyzje podlegają kontroli Bundesverfassungsgericht, czyli Federalnego Trybunału Konstytucyjnego⁶⁷.

O tym, że niedziela jest dniem odpoczynku, który należy ustawowo chronić, mówi nawet niemiecka konstytucja. Nie oznacza to jednak, że w niedziele wszystko jest w Niemczech nieczynne. Działają stacje benzynowe, apteki, małe sklepiki, restauracje, kina czy teatry⁶⁸.

---

⁶⁴ https://alebank.pl/sklepy-beda-otwarte-w-co-druga-niedziele-ale-w-wloszech/?id=274724&catid=25926&cat2_id=25925 [dostęp 10.05.2021].

⁶⁵ <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artukul/we-wloszech-zakupy-sa-przezyciem> [dostęp 24.03.2021].

⁶⁶ <https://www.pulshr.pl/prawo-pracy/bedziemy-jak-niemcy-i-austriacy-koniec-z-praca-w-handlu-w-niedziele,69908.html> [dostęp 24.03.2021].

⁶⁷ <https://zpp.net.pl/wp-content/uploads/2019/02/Handel-w-niedziele-w-Europie-zmniejszony.pdf> [dostęp 24.03.2021].

⁶⁸ <https://dlaczegoniedziela.pl/sklepy-zamkniete-w-niedziele-tak-maja-niemcy-i-co-robja-jada-do-polski/> [dostęp 24.03.2021].

W ramach niemieckich regulacji funkcjonują również wyłączenia podmiotowe. Zakaz nie obowiązuje zatem w odniesieniu do np. piekarni, cukierni, kwaciarni, czy też punktów handlowych na dworcach⁶⁹.

Instytut na Rzecz Kultury Prawniczej *Ordo Iuris* na podstawie orzecznictwa Federalnego Trybunału Konstytucyjnego w Karlsruhe, czyli sądu konstytucyjnego Republiki Federalnej Niemiec dokonał 31 października 2016 r. analizy dotyczącej wolnych niedziel. W opracowaniu przywołano wyrok z 1961 r. odnoszący się do wolnej niedzieli jako ograniczonej wolności wykonywania zawodu⁷⁰, wyrok z 2004 r. dot. ograniczenia handlu w weekend jako forma realizacji dobra wspólnego⁷¹ oraz wyrok z 2009 r. dot. granicy swobody landów w określaniu wyjątków od zasady ochrony niedzieli jako dnia świątecznego⁷².

W przywołanej ekspertyzie sporządzono wnioski na podstawie zebranego orzecznictwa. Zakaz handlu w niedziele i dni świąteczne jest zasadą konstytucyjną wynikającą z art. 139 konstytucji weimarskiej z 1919 r., stanowiącej integralną część Ustawy Zasadniczej RFN na mocy art. 140 tejże Ustawy Zasadniczej, która inkorporowała niektóre przepisy konstytucji niemieckiej z 11 sierpnia 1919 r. do obecnie obowiązującej (pkt a). Ograniczenie wolności wykonywania zawodu poprzez ustanowienie zakazu handlu w niedziele nie musi stanowić *ultima ratio* dla osiągnięcia pożądaných celów. W świetle art. 12 ust. 1 zdanie drugie Ustawy Zasadniczej, zgodnie z którym wykonywanie zawodu może być uregulowane ustawą lub na podstawie ustaw, ustawodawca musi spełnić jedynie minimalny standard proporcjonalności tj. wskazać rozsądne względy wskazujące na realizację dobra wspólnego daną regulacją. Nie musi jednak wykazywać, że wprowadzenie określonego środka (w tym przypadku – zakazu handlu w niedziele) stanowi jedyne możliwe rozwiązanie dla osiągnięcia pożądaných celów (pkt b). Zasada ochrony niedzieli jako dnia odpoczynku stanowi konkretyzację wolności religijnej i wynika z niej pozytywny obowiązek państwa zapewnienia jednostkom możliwości wykonywania praktyk religijnych w tym dniu (pkt c). Zasada ochrony niedzieli ma nie tylko wymiar religijny, ale również ogólnospołeczny. Pozwala na fizyczną i psychiczną regenerację osoby pracownika po tygodniu pracy, sprzyja rozbudowie więzi międzyludzkich (w tym rodzinnych), wpływa

---

⁶⁹ <https://trans.info/pl/kolejne-niemieckie-landy-lagodka-zakazy-ruchu-ciezarowek-214657> [dostęp 24.03.2021].

⁷⁰ Wyrok I Senatu FTK z 29 listopada 1961 r. - 1 BvR 760/57.

⁷¹ Wyrok I Senatu FTK z 9 czerwca 2004 r. - 1 BvR 636/02.

⁷² Wyrok I Senatu FTK z 1 grudnia 2009 r., 1 BvR 2857/07 i 1 BvR 2858/07.

na poprawę sposobu postrzegania człowieka przez wielkie podmioty gospodarcze, które często sprowadzają go do narzędzia zysku, a także pozytywnie oddziałuje na branżę handlową. W ten sposób zakaz handlu niedzielnego, nawet gdy jest stosowany z ustawowo przewidzianymi wyjątkami, sprzyja realizacji wielu zasad, praw i wolności konstytucyjnych tj. nietykalności osobistej, zasady ochrony rodziny i małżeństwa, zasady przyrodzonej godności człowieka oraz wolności gospodarczej. W tym ostatnim przypadku chodzi o ograniczenie przewagi wielkich przedsiębiorstw, które w przeciwieństwie do małych sklepów, dysponują licznymi zasobami kadrowymi umożliwiającymi im pracę przez siedem dni w tygodniu (pkt d). Wymienione w punkcie poprzedzającym prawa i wolności konstytucyjne usprawiedliwiają również wprowadzenie ograniczeń czasu pracy sklepów w sobotę, choć należy zaznaczyć, że całkowity zakaz handlu w tym dniu byłby już raczej nieproporcjonalnym ograniczeniem wolności wykonywania zawodu (pkt e). W orzecznictwie Trybunału w Karlsruhe brak precyzyjnych wytycznych co do liczby dopuszczalnych wyjątków od zakazu handlu w niedzielę. W słynnym orzeczeniu z 2009 r. w sprawie Berlina Trybunał nie zakwestionował co do zasady liczby dziesięciu „niedziel handlowych” w roku. Za niekonstytucyjną uznał jedynie kumulację czterech kolejno następujących po sobie niedziel w okresie przedświątecznym, które ustawodawca arbitralnie (tj. nie powołując się na żadne przesłanki) wyłączył spod zakazu. W konsekwencji liczba „niedziel handlowych” w roku w Berlinie nie zmieniła się po wspomnianym orzeczeniu, zmienił się jedynie sposób ich ustanawiania (pkt f). W świetle orzecznictwa FTK zasada ochrony niedzieli nie wynika *per se* z wolności religijnej, lecz stanowi jedynie jej konkretyzację wyrażoną w art. 139 konstytucji weimarskiej.

Z uwagi na brak w polskiej konstytucji odpowiednika niemieckiego art. 139 nie można więc w drodze analogii odnieść wszystkich wniosków Trybunału w Karlsruhe do polskiego porządku prawnego. W szczególności nie ma podstaw do interpretacji art. 53 ust. 1 Konstytucji RP jako samoistnego źródła zakazu handlu w niedzielę. Z pewnością jednak ustanowienie w dniu niedzielnym zakazu handlu sprzyja realizacji wolności religijnej, jak również innym prawom i wolnościom, takim jak nietykalność osobista, a nawet wolność gospodarcza (pkt g)⁷³.

Ekspert z *Ordo Iuris* na podstawie przywołanych wyroków zwrócili uwagę, że ustalenia trybunału niemieckiego mogą mieć zastosowanie także w Polsce.

---

⁷³ <https://ordoiuris.pl/wolnosc-gospodarcza/analiza-obywatelskiego-projektu-ustawy-o-ograniczeniu-handlu-w-niedziale> [dostęp 08.04.2021].

Wprowadzenie ustawowego zakazu handlu w niedziele nie naruszałoby wolności gospodarczej (art. 20 Konstytucji RP), ani wolności wykonywania zawodu (art. 65 ust. 1 Konstytucji RP). Byłoby bowiem usprawiedliwione ochroną „wolności i praw innych osób”, o których mowa w art. 31 ust. 3 zdanie pierwsze *in fine* Konstytucji RP⁷⁴.

---

⁷⁴ Tenże.

Rozdział IV

Skutki ograniczenia handlu w niedziele dla gospodarki polskiej

Ocena skutków ograniczenia handlu w niedziele dla gospodarki jest bardzo zróżnicowana. Zależy to od jednostki, która przeprowadza badania. Kwestią oczywistą oceny tych skutków jest umocowanie polityczne jednostek przeprowadzających badania. Ustawa zakazująca prowadzenia handlu w niedzielę od samego początku dzieli społeczeństwo na zwolenników i przeciwników. Tak samo jest z oceną skutków jakie ustawa wywołała dla gospodarki polskiej.

W publikacjach naukowych, autorzy zwracają uwagę na problem oceny skutków gospodarczych, jakie wywołane zostały przez zamknięcie sklepów w niedziele, ponieważ na dane nałożyły się skutki wywołane pandemią. Zakaz handlu od 1 marca 2018 r. do 31 grudnia 2018 r. nie obowiązywał w pierwszą i ostatnią niedzielę każdego miesiąca, od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2019 r. nie obowiązywał w ostatnią niedzielę każdego miesiąca. Z dniem 1 stycznia 2020 r. przestały obowiązywać przepisy przejściowe ustawy.

W praktyce oznacza to, iż ustawa od 1 stycznia 2020 r. znajduje zastosowanie w całości. Koniec stosowania okresu przejściowego ustawy powoduje, iż już tylko wybrane niedziele w ciągu roku będą niedzielami handlowymi, a we wszystkie pozostałe będzie obowiązywał zakaz handlu. Na badania poświęcone skutkom ograniczenia handlu w Polsce nałożyła się epidemia COVID-19. Należy zaznaczyć, że pierwszy przypadek zakażenia wirusem w kraju odnotowano 4 marca 2020 r. Od 14 do 20 marca 2020 r. obowiązywał stan zagrożenia epidemicznego⁷⁵, zaś od 20 marca, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia obowiązuje w Polsce stan epidemii⁷⁶.

Według ustawy w 2020 r. zakupy można było zrobić tylko w siedem niedziel handlowych 26 stycznia, 5 i 26 kwietnia, 28 czerwca, 30 sierpnia oraz 13 i 20 grudnia⁷⁷. W związku z zagrożeniem epidemicznym zakupy można było zrobić także 6 grudnia⁷⁸.

---

⁷⁵ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego. (Dz.U. z 2020 r. poz. 433).

⁷⁶ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii. (Dz.U. z 2020 r. poz. 491).

⁷⁷ <https://www.radiozet.pl/Co-gdzie-kiedy-jak/Niedziele-handlowe-2020-KALENDARZ-kiedy-sklepy-be-da-czynne-w-niedziele-TERMINARZ> [dostęp 10.05.2021].

⁷⁸ <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/pilne-6-grudnia-dodatkowa-niedziela-handlowa-rzad-jest-za> [dostęp 10.05.2021].

W 2021 r. ustawodawca zezwolił na handel w niedzielę: 31 stycznia, 28 marca, 25 kwietnia, 27 czerwca, 29 sierpnia oraz 12 i 19 grudnia⁷⁹.

Na podstawie przytoczonych okresów trudno jest ocenić skutki ograniczenia handlu, ponieważ ustawa w pełni obowiązywała niepełne trzy miesiące, najpierw trwał okres przejściowy, następnie nastąpiła pandemia. Wszystkie badania, które zostały przeprowadzone nie odzwierciedlają rzeczywistych skutków, ponieważ są zniekształcone przez epidemię.

4.1 Skutki ograniczenia handlu przed pandemią

Aby móc analizować skutki jakie wywołała ustawa o zakazie handlu w niedzielę najpierw należy się odnieść do stopy bezrobocia rejestrowanego. Według Głównego Urzędu Statystycznego stopa w styczniu 2021 r. wynosiła 5,5%, natomiast w grudniu 2020 r. 6,2%⁸⁰.

Odnosnie do bezrobocia pewnego rodzaju ewenementem jest jeden z najbardziej popularnych dyskontów spożywczych, którego problemy ze znalezieniem pracowników coraz mocniej daje się we znaki. Sieć wdrożyła w 2020 r. kasy samoobsługowe w co trzecim sklepie i na koniec grudnia oczekiwano, że będzie ich ok. 1150 placówkach na ok. 3100, jakie wówczas posiadano⁸¹. Takie rozwiązanie znalazło się także w innych dyskontach.

Według badania UCE Research i Syno Poland, 66,1% Polaków jest zdecydowanie za wprowadzeniem większej ilości kas samoobsługowych w sklepach⁸². Należy zwrócić uwagę, że duży wpływ na przyspieszenie tej techniki ma pandemia, która przyspieszyła rewolucję⁸³. Z powodu optymalizacji technologii i kosztów produkcji urządzenia te stają się dostępne także dla mniejszych punktów sprzedaży⁸⁴. W ten sposób klienci mają uniknąć stania w długich kolejkach do kasy. Ma być szybciej i wygodniej, a sklepom ma

---

⁷⁹ <https://biznes.wprost.pl/handel/10445469/niedziele-handlowe-2021-zakaz-handlu-9-maja-sklepy-beda-otwarte-czy-zamknie.html> [dostęp 10.05.2021].

⁸⁰ <https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomia/polska-z-najnizszym-bezrobociem-w-ue-bezrobocie-w-lutym-2021-r-wg-eurostatu/1rf7n3q> [dostęp 10.05.2021].

⁸¹ <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/arttykul/biedronka-z-gigantycznym-planem-inwestycji-w-kasy-samoobslugowe-tylko-u-na> [dostęp 10.05.2021].

⁸² <https://sescom.eu/blog/2020/08/13/kasy-samoobslugowe-postepujaca-automatyzacja-sklepow/> [dostęp 10.05.2021].

⁸³ <https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/kasy-samoobslugowe-w-polskich-sklepach/j0zmv8p> [dostęp 10.05.2021].

⁸⁴ <https://www.pulshr.pl/prawo-pracy/praca-w-handlu-kasy-samoobslugowe-zastapia-kasjerow-w-sklepach,55390.html> [dostęp 10.05.2021].

to przynieść z czasem spore oszczędności, kosztem pracowników⁸⁵. W takich sklepach klient parkuje na parkingu, bierze kosz, robi zakupy, płaci za nie i wychodzi. W tym czasie nie musi spotkać po drodze żadnego pracownika, bo nie jest mu on do niczego potrzebny⁸⁶. Niestety nie ma oficjalnych danych, które ukazywałyby problem zwolnień pracowników z powodu wprowadzenia kas samoobsługowych. Należy zwrócić uwagę na badanie przeprowadzone przez firmę technologiczną Proxi.cloud, które ukazało że kasjerzy mają świadomość tego, że ich praca jest w dużej mierze powtarzalna i może zostać zautomatyzowana. Z badania wynika, że aż 64% uważa, że samoobsługowe kasy zabiorą im pracę⁸⁷.

Zatrudnienie w sektorze detalicznym na przestrzeni od 2009 r. do 2018 r. stopniowo rośnie. Z tych danych wynika, że ograniczenie handlu w niedzielę nie wpłynęło znacznie na zatrudnienie w sektorze detalicznym. Spowodowane to może być mogło być bardzo dobrą kondycją całej polskiej gospodarki⁸⁸.

W handlu detalicznym w 2018 r. liczba miejsc pracy nowo utworzonych wyniosła 81 tys., zlikwidowanych wyniosła 52 tys. i wolnych 10 tys. W porównaniu z 2017 r. nowo utworzone miejsca pracy utrzymują się na tym samym poziomie, niestety wzrosła liczba zlikwidowanych miejsc pracy. Liczba wolnych miejsc pracy w porównaniu z 2017 r. wzrosła o 2 tys.⁸⁹.

W końcu pierwszego kwartału 2019 r. liczba wolnych miejsc pracy w jednostkach zatrudniających co najmniej jedną osobę wynosiła 142,5 tys. i była większa niż w końcu czwartego kwartału 2018 r. o 3,3 tys., tj. o 2,3%. W porównaniu z końcem pierwszego kwartału 2018 r. liczba wolnych miejsc pracy była mniejsza o 10,0 tys., tj. o 6,5%. Pod koniec pierwszego kwartału 2019 r. nieobsadzonych było jeszcze 30,7 tys. nowo utworzonych miejsc pracy. W pierwszym kwartale 2019 r. było o 1,7% więcej nowych miejsc pracy niż rok wcześniej. Ponadto, zlikwidowano o 21,2% więcej miejsc pracy niż w poprzednim kwartale oraz o 0,9% więcej niż w pierwszym kwartale 2018 r.⁹⁰.

---

⁸⁵ <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Czy-kasy-samoobslugowe-zastapia-kasjerow-2635362.html> [dostęp 10.05. 2021].

⁸⁶ <https://gratka.pl/blog/praca/kasy-samoobslugowe-zwolnia-kasjerow-z-marketow/26773/> [dostęp 10.05. 2021].

⁸⁷ <https://www.pulshr.pl/zarzadzanie/kasjerzy-pelni-obaw-kasy-samoobslugowe-zabiora-im-miejsca-pracy,60235.html> [dostęp 17.05.2021].

⁸⁸ DAG MPiT na podstawie danych GUS.

⁸⁹ Opracowanie DAG MPiT na podstawie badania SP-3 GUS.

⁹⁰ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/popyt-na-prace/popyt-na-prace-w-pierwszym-kwartale-2019-roku,2,33.html> [dostęp 14.05.2021].

Najbardziej zakaz handlu w niedziele jest uciążliwy dla osób, które dorabiały sobie na handlu w weekendy. Ta grupa to przeważnie studenci oraz matki samotnie wychowujące dzieci. Takie osoby pracowały w niedziele zazwyczaj na umowach cywilnych⁹¹.

PKO BP przeprowadził badania, które dotyczyły transakcji dokonywanych kartą w niedziele handlowe oraz w niedziele, gdy obowiązuje zakaz handlu. W analizie postawiono pytanie, które miało na celu sprawdzić m.in., w jaki sposób zakaz handlu wpływa na zmniejszenie sprzedaży w okresie od wprowadzenia ograniczenia handlu w niedziele do końca stycznia 2019 r. Okazało się, że jedna niedziela niehandlowa ogranicza poziom miesięcznej sprzedaży detalicznej o 1,1%⁹². W całym roku wprowadzenie zakazu handlu w niedziele według naszych szacunków mogło ograniczyć wzrost sprzedaży o ok 2%.

Należy zwrócić uwagę na politykę dużych sieci handlowych, które korzystają z omawianej w niniejszej pracy regulacji prawnej. Przedstawiciele tego sektora promują zmianę nawyków konsumenckich. Sklepy prowadzą kampanię reklamową skupioną na dniach poprzedzających niedziele. W taki sposób dużym sieciom udało się z zamierzonym skutkiem przekierować ruch w sklepach na dni, w które zakaz handlu nie obowiązuje. Polska Rada Centrów Handlowych, agencja komunikacji marketingowej ITBC Communication oraz agencja badawcza SW Research zrealizowały badanie, które wykazało, że konsumenci dostrzegają wzmożony ruch w sklepach w piątki i soboty⁹³.

Ograniczenie handlu uderzyło w duże sieci sklepów i centra handlowe, ale pomogło małym sklepom, chociaż ich liczba i tak spada. Zakazem objęte są butiki w centrach handlowych, hipermarkety, supermarkety czy dyskonty. Wprowadzenie zakazu nie doprowadziło do odwrócenia, ani nawet do zatrzymania trendu likwidacji małych sklepów spożywczych. Liczba takich placówek sukcesywnie spada, jest to efekt wyboru przez konsumentów dużych centrów handlowych zamiast małych lokalnych sklepów. W 2016 r. liczba placówek wynosiła jeszcze ponad 55,4 tys., natomiast w 2019 r. już zaledwie 41,3 tys.⁹⁴. Na zakazie zyskały bez wątpienia stacje benzynowe,

---

⁹¹ https://www.danae.com.pl/wp-content/uploads/2019/09/Raport_Niedziele-niehandlowe_WEB.pdf [dostęp 14. 05.2021].

⁹² <https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/zakaz-handlu-w-niedziele-skutki-dla-gospodarki/5defkjx> [dostęp 24.03.2021].

⁹³ <https://www.propertynews.pl/centra-handlowe/klienci-centrow-dostrzegaja-wiekszy-ruch-w-dni-poprzedzajace-niedziele-bez-handlu,64880.html> [dostęp: 06.04.2021].

⁹⁴ <https://mympr.pro/products/handel-detaliczny-artykulami-spozywczymi-w-polsce-2020> [dostęp 18.03.2020].

które rozbudowały asortyment produktów spożywczych i są wyłączone z ustawy, małe sklepy, w których sprzedaje właściciel oraz sieci niewielkich sklepów spożywczych działających na zasadzie franczyzy, które korzystają z możliwości działania w niedziele jako placówki pocztowe.

4.2 Skutki ograniczenia handlu w okresie pandemii

Bezrobocie wraz z początkiem 2021 r. lekko wzrosło, w marcu wynosiło 6,4%. Według badań Eurostatu w Unii Europejskiej, w lutym 2021 r. drugi raz z rzędu Polska mogła się pochwalić najniższym bezrobociem, które wyniosło 3,1%. Warto jednak pamiętać o tym, że średnie dane z kraju w oczywisty sposób nie mogą dawać wyobrażenia o rzeczywistej sytuacji panującej w poszczególnych regionach kraju.

W pierwszym kwartale 2020 r. zlikwidowano 119,9 tys. miejsc pracy. W tej liczbie niemal $\frac{1}{4}$ miejsc pracy zostało zlikwidowanych w związku z sytuacją epidemiczną. Zlikwidowane miejsca pracy w związku z rozprzestrzenianiem się COVID-19 dotyczyły niemal wyłącznie sektora prywatnego. Najmniejszy związek tych likwidacji z sytuacją epidemiczną był w jednostkach, w których pracowało 50 osób i więcej⁹⁵.

Biorąc pod uwagę rodzaj działalności według PKD 3 można stwierdzić, że liczba miejsc pracy zlikwidowanych z powodu sytuacji epidemicznej w poszczególnych sekcjach była najczęściej proporcjonalna do liczby miejsc pracy zlikwidowanych ogółem. Na przykład miejsca pracy zlikwidowane w sekcji Przetwórstwo przemysłowe stanowiły ok. 15% miejsc pracy zlikwidowanych w całej gospodarce, natomiast miejsca pracy zlikwidowane w tej sekcji w związku z sytuacją epidemiczną ok. 12% ogółu miejsc pracy zlikwidowanych z tego powodu. W przypadku sekcji Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi udział miejsc pracy zlikwidowanych w związku z sytuacją epidemiczną był większy niż udział miejsc pracy zlikwidowanych w tej sekcji ogółem. Największy udział w ogólnej liczbie miejsc pracy zlikwidowanych w związku z COVID-19 miała sekcja handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle.

---

⁹⁵ <https://alebank.pl/1199-tys-miejsc-pracy-zlikwidowano-w-i-kwartale-2020-roku-1-4-z-powodu-pandemii-koronawirusa/> [dostęp 14.05.2021].

W lutym 2021 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw było niższe o 1,7% i wyniosło 6 334,0 tys., natomiast przeciętne miesięczne wynagrodzenie było wyższe o 4,5% i wyniosło brutto 5 568,82 zł⁹⁶.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na centra handlowe, które są istotnym elementem systemu gospodarczego, odpowiadającym za około 30% obrotu w handlu detalicznym. Zgodnie z danymi Polskiej Rady Centrów Handlowych, każdego miesiąca centra handlowe notują średnio około 120-150 mln odwiedzin. Oznacza to, że statystyczny Polak odwiedza centra handlowe kilka razy w miesiącu. W Polsce znajduje się ponad 650 obiektów handlowych o powierzchni powyżej 2.000 m², spośród których ponad 500 to centra handlowe, w tym również parki handlowe i centra wyprzedażowe, oferujące 12,4 mln m² powierzchni najmu. Szacunkowa wartość przychodów sektora centrów handlowych to około od 10,1 do 16,8 mld zł rocznie, przy 125,9 mld zł obrotu u najemców obiektów. Szacowana roczna wartość podatku CIT to około 508 mln zł. Jednocześnie szacowana roczna kwota podatku VAT należnego, generowanego bezpośrednio przez centra handlowe, wynosi od 2,3 mld do 3,9 mld zł. Centra handlowe bezpośrednio i pośrednio zatrudniają około 400 tys. pracowników. Centra handlowe to istotny partner dla sektora bankowego, ponieważ zadłużenie branży wynosi 54 – 90 mld zł. Z uwagi na niepewność dotyczącą dalszego rozwoju pandemii oraz jej wpływu na działalność centrów handlowych autorzy raportu przedstawili scenariusze. Scenariusz optymistyczny i umiarkowany niestety okazał się nierealny w dzisiejszej sytuacji związanej z pandemią. W scenariuszu pesymistycznym założono zamknięcie centrów handlowych do końca kwietnia 2020 r. oraz wystąpienie drugiej fali pandemii skutkującej zamknięciem centrów handlowych w okresie wrzesień – październik 2020 r. W kolejnych miesiącach założono stopniowy powrót konsumentów do centrów handlowych, przekładający się na wzrost przychodów z tytułu czynszu do poziomu zbliżonego do 2019 r. do maja 2022 r⁹⁷.

---

⁹⁶ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/przecietne-zatrudnienie-i-wynagrodzenie-w-sektorze-przedsiębiorstw-w-lutym-2021-roku,3,111.html> [dostęp 14.05. 2021].

⁹⁷ https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Reports/pl_Raport_wplyw_covid_19_na_a_centra_handlowe_kwiecien_2020.pdf [dostęp 14.05.2021].

4.3 Zasadność postulatów przywrócenia niedzieli handlowych w okresie pandemii

Postulaty przywrócenia handlu w niedzielę towarzyszą ustawie wprowadzającej zakaz handlu w niedzielę od samego początku. W związku z pandemią wywołaną wirusem COVID-19, oczekiwania nasiliły się odnośnie do przywrócenia handlu w niedzielę.

W ostatnim tygodniu lutego 2020 r., już po stwierdzeniu pierwszego przypadku zarażenia COVID-19 w Polsce, np. wzrosła sprzedaż ryżu 95% w porównaniu z rokiem poprzednim. Było to spowodowane przezornością społeczeństwa, które robiło zapasy żywności i artykułów pierwszej potrzeby. Ludzie obawiali się, że zostaną zamknięci na dłuższy okres w swoich domach i nie będą mogli robić zakupów. Ten okres niepewności i strachu przed nowo zaistniałą sytuacją powodował różne skrajne pomysły odnośnie do regulacji prawnej w tym czasie⁹⁸. Pojawiły się głosy organizacji zrzeszających sieci handlowe i producentów, że poluzowanie przepisów choćby do końca roku pozwoli ożywić gospodarkę⁹⁹.

Polska Organizacja Handlu i Dystrybucji apeluje o przywrócenie pełnego handlu w niedzielę w czasie pandemii i trzy miesiące po jej zakończeniu. Według tej organizacji zagwarantowanie pracownikom dwóch niedziel w miesiącu wolnych i dopuszczenie handlu siedem dni w tygodniu na czas pandemii i dziewięćdziesiąt dni po byłoby najbardziej rozsądnym rozwiązaniem¹⁰⁰.

Wspomnieć należy, że uzasadnieniem postulowanych zmian są nie tylko interesy branży handlowej, ale również walka z epidemią. Rozłożenie handlu na siedem dni w tygodniu w teorii pozwoliłoby w jakimś stopniu zmniejszyć koncentrację ludności na zakupach¹⁰¹.

Pierwszym postulatem jest to, że handlowe niedziele zmniejszyłyby liczbę osób w sklepach w piątki i soboty, co jest szczególnie ważne, żeby klienci nie czekali w kolejkach. Po drugie pozwoliłby sklepom, zwłaszcza butikom z galerii handlowych, na odrobienie części strat, spowodowanych *lockdownem*.

---

⁹⁸ <https://www.forbes.pl/handel/koronawirus-zapedzil-ludzi-do-sklepow-polacy-kupuja-na-zapas/1yy5e5g> [dostęp 14.05.2021].

⁹⁹ <https://biznes.trojmiasto.pl/Wroci-handel-we-wszystkie-niedziele-Temat-powraca-n145975.html> [dostęp 14.05.2021].

¹⁰⁰ <https://www.money.pl/gospodarka/handlowcy-postuluja-zniesienie-zakazu-handlu-w-niedziele-w-czasie-pandemii-i-90-dni-po-6620854860871297v.html> [dostęp 06.04.2021].

¹⁰¹ <https://bezprawnik.pl/niedziele-handlowe/> [dostęp 14.05.2021].

W tym miejscu należy docenić pomoc jaką Rząd RP udzielił przedsiębiorcom. Uruchomiono pakiet rozwiązań, który ma ochronić polskie państwo i obywateli przed kryzysem wywołanym pandemią COVID-19. Pakiet opiera się na pięciu filarach: ochronie miejsc pracy i bezpieczeństwu pracowników, finansowaniu przedsiębiorców, ochronie zdrowia, wzmocnieniu systemu finansowego oraz inwestycjach publicznych. Tarcza ustabilizuje polską gospodarkę, a także da jej impuls inwestycyjny. Oszacowano, że wartość wsparcia oferowanego w ramach Tarczy Antykryzysowej i Tarczy Finansowej wyniesie ponad 312 mld zł¹⁰².

Należy podkreślić, że w tym roku jest siedem niedziel handlowych, a ewentualne wprowadzanie kolejnych uzależnione jest od rozwoju pandemii.

---

¹⁰² <https://www.gov.pl/web/tarczaantykryzysowa> [dostęp 14.05.2021].

Zakończenie

Problem wolnych niedziel istnieje od początku dziejów ludzkości. Po raz pierwszy w starożytnym Rzymie Cesarz Konstantyn Wielki w edyktie skierowanym do prefekta miasta Rzymu Helpidiusza z 3 marca 321 r. ustanowił niedzielę dniem wolnym od pracy. Niestety od początków czasów nowożytnych trzeba walczyć o to prawo ciągle. W Polsce podczas przemian ustrojowych, jeden z dwudziestu jeden postulatów z sierpnia 1980 r. dotyczył wolnych sobót. Dopiero pod koniec PRL-u prawie wszystkie soboty były wolne. Dziś dyskusja toczy się nadal o ostatni dzień wolny w tygodniu od pracy, czyli niedzielę.

Do wprowadzenia ustawy z 10 stycznia 2018 r. o ograniczeniu handlu w niedziele i święta oraz w niektóre inne dni, zakaz handlu praktycznie nie istniał. Narastał konflikt interesów w sektorze usług w dniach wolnych od pracy, spowodowany brakiem jednolitej regulacji prawnej w tym zakresie. Istniało prawo do zwolnienia od pracy w dniu święta, ale nie było ukształtowane jednolicie w polskim systemie prawnym. Na podstawie ustawy rodem z czasów po II wojnie światowej, czyli ustawy z 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy, istniał zakaz handlu, tylko w niektóre niedziele.

Inicjatywa ustawodawcza z zakazem handlu w niedzielę wyszła ze środowiska związanego z NSZZ „Solidarność”. Wprowadzona ustawa przed swoim pełnym obowiązywaniem przewidywała okresy przejściowe. Od dnia 1 marca 2018 r. do 31 grudnia 2018 r. zakaz handlu nie obowiązywał w pierwszą i ostatnią niedzielę każdego miesiąca kalendarzowego, zaś od dnia 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2019 r. zakaz handlu nie obowiązywał w ostatnią niedzielę każdego miesiąca kalendarzowego. Od 14 marca 2020 r. w Polsce zmagamy się z pandemią COVID-19, co niefortunnie wpłynęło na obowiązywanie analizowanej w niniejszej pracy ustawy. Ustawa w pełnym swoim brzmieniu obowiązywała przez niespełna trzy miesiące. Obecnie w okresie pandemii, oprócz niedziel ustawowo handlowych, rząd w drodze wyjątków dopuszcza inne niedziele jako handlowe, żeby rozładować ruch w sklepach i obniżyć ewentualne zarażenia.

Nauczanie Kościołów, które oparte jest na Biblii jednoznacznie przemawia za dniem wolnym od pracy w niedzielę. W badaniach przeprowadzonych przez Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego przemawia szczęście rodzinne jako najważniejsza wartość w życiu codziennym. Należy podkreślić, że przedstawiciele Kościoła Katolickiego najwięcej zabierają zdanie w opinii publicznej walcząc o wolną niedzielę.

Ograniczenie handlu w niedzielę w wybranych krajach europejskich przedstawia się bardzo różnie. Na przykładzie Węgier, można stwierdzić nieudaną realizację wprowadzenia ustawy formułującej zakaz handlu w niedzielę. Dużo w tym zakresie zależy od mentalności narodowej. Najlepszym przykładem są landy niemieckie, które bardzo cenią sobie niedziele jako dzień wolny. W pracy przytoczone zostało także orzecznictwo sądu konstytucyjnego Republiki Federalnej Niemiec, które jest potwierdzeniem jak bardzo ważna dla tego narodu jest wolna niedziela.

Wprowadzenie omawianej w pracy ustawy ograniczającej handel w niedzielę przyczyniło się do aktywizacji pracowników w zakresie spędzania przez nich czasu w dni ustawowo wolne od pracy. Liczba klientów rozłożyła się proporcjonalnie na inne dni tygodnia i sklepy nie odnotowały zmniejszenia obrotów. Skutków tej ustawy nie można na dzień sporządzenia niniejszej pracy przesądzić jednoznacznie, ponieważ nałożyły się na to problemy wywołane pandemią. Należy podkreślić, że najbardziej na tej regulacji prawnej ucierpiały osoby, które pracowały dorywczo w weekendy i zatrudnione były na umowach cywilnoprawnych.

Hipotezy postawione w pracy zostały zweryfikowane pozytywnie. Ustawodawca w ustawie zakazującej handel w niedzielę jednoznacznie uregulował ten problem. Ustawa ta jest zbieżna z większością państw Unii Europejskiej. W systemie prawnym występują nadzwyczajne regulacje spowodowane pandemią COVID-19, które utrudniają precyzyjnie ocenić rzeczywisty wpływ ustawy na gospodarkę.

Bibliografia

- Betlejko J., *Czas i świętowanie Dnia Pańskiego* [w:] *Świętowanie dnia Pańskiego w ekumenicznej refleksji Kościołów*, A. Czaja, Z. Gleaser (red.), Opole 2012, s. 113-122.
- Borkowski A., *Islam. Zagadnienia wybrane*, Katowice 2009.
- Gładoch M., *Komentarz do Art. 151^{9a} Kodeksu pracy* [w:] *Kodeks pracy. Komentarz*, K. Baran (red.), Warszawa 2014.
- Gręźlikowski J., *Świętowanie dnia Pańskiego. Ważniejsze zagadnienia prawnoteologiczne*, Toruń 2005.
- Jan Paweł II, *Encyklika Laborem exercens. O pracy ludzkiej*, Wrocław 1981.
- Luter M., *Mały i duży Katechizm doktora Marcina Lutra*, tłum. A. Wantuła, Warszawa 1962.
- Markowski R., *Kult muzułmański w ujęciu porównawczym z doktryną katolicką*, „Communio” 4 (1992), s. 96-116.
- Reychman J., *Mahomet i świat muzułmański*, Warszawa 1966.
- Sobczyk A., *Praca w placówkach handlowych w niedziele i święta*, „Monitor Prawa Pracy” 12 (2007), s. 620.
- Strzała M., Grygutis J., *Założenia aksjologiczne ustawy o ograniczeniu handlu w niedzielę i święta*, „Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej” 25 (2018) 1, s. 1-18.
- Wiącek A., *Praca w handlu i usługach w niedziele i święta*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 11 (2013), s. 28-34.

Inne źródła:

Akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 2009 nr 114 poz. 946 21.10.2009.
- Ustawa z dnia 10 stycznia 2018 r. o ograniczeniu handlu w niedziele i święta oraz w niektóre inne dni, Dz.U.2019.466 t. j.
- Ustawa z dnia 16 grudnia 2010 r. o publicznym transporcie zbiorowym, Dz.U.2020.1944 t. j.
- Ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy, tj. z dnia 27 października 2020 r., Dz.U. 2020 poz. 1920.

Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, Dz.U.2020.1842 t. j.

Ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o portach i przystaniach morskich, Dz.U.2020.998 t. j.

Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o żegludze śródlądowej, Dz.U.2020.1863 t. j.

Ustawa z dnia 22 marca 1933 r. w sprawie zmian w ustawie z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu, Dz.U. 1933 nr 27 poz. 227.

Ustawa z dnia 23 listopada 2012 r. Prawo pocztowe, Dz.U.2020.1041 t. j.

Ustawa z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli, Dz.U.2018.0.2120 t. j.

Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia, Dz.U.2020.2021 t. j.

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy, Dz. U. 2020 poz. 1320.

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U.2020.1856 t. j.

Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze, Dz.U.2020.1970 t. j.

Dekret z dnia 19 września 1946 r. o zmianie ustawy o czasie pracy w przemyśle i handlu, Dz.U. 1946 nr 51 poz. 285.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego, Dz.U. z 2020 r. poz. 433.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii, Dz.U. z 2020 r. poz. 491.

Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r., M.P. z 2019 r. poz. 1028 t. j.

Orzecznictwo:

Wyrok I Senatu FTK z 1 grudnia 2009 r., 1 BvR 2857/07 i 1 BvR 2858/07.

Wyrok I Senatu FTK z 29 listopada 1961 r., 1 BvR 760/57.

Wyrok I Senatu FTK z 9 czerwca 2004 r., 1 BvR 636/02.

Strony internetowe:

<https://kaplicaswbarbary.pl/> [dostęp 14.05.2021].

[https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/A6A0205617625204C12580F90034EBA1/\\$file/Strony%20od%20ZP_4_2016-10_Bogumi%C5%82%20Szmulik.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/A6A0205617625204C12580F90034EBA1/$file/Strony%20od%20ZP_4_2016-10_Bogumi%C5%82%20Szmulik.pdf) [dostęp 14.05.2021].

<https://alebank.pl/1199-tys-miejsc-pracy-zlikwidowano-w-i-kwartale-2020-roku-1-4-z-powodu-pandemii-koronawirusa/> [dostęp 14.05.2021].

<https://alebank.pl/sklepy-beda-otwarte-w-co-druga-niedziele-ale-w-wloszech/?id=274724&catid=25926&cat2id=25925> [dostęp 10.05.2021].

<https://bezprawnik.pl/niedziele-handlowe/> [dostęp 14.05.2021].

<https://biznes.trojmiasto.pl/Wroci-handel-we-wszystkie-niedziele-Temat-powraca-n145975.html> [dostęp 14.05.2021].

<https://biznes.wprost.pl/handel/10445469/niedziele-handlowe-2021-zakaz-handlu-9-maja-sklepy-beda-otwarte-czy-zamkniete.html> [dostęp 10.05.2021].

<https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/kasy-samoobslugowe-w-polskich-sklepach/j0zmv8p> [dostęp 10.05.2021].

<https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/zakaz-handlu-w-niedziele-skutki-dla-gospodarki/5defkix> [dostęp 24.03.2021].

<https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomia/polska-z-najnizszym-bezrobociem-w-ue-bezrobocie-w-lutym-2021-r-wg-eurostatu/1rf7n3q> [dostęp 10.05.2021].

<https://dlaczegoniedziela.pl/sklepy-zamkniete-w-niedziele-tak-maja-niemcy-i-co-robija-do-polski/> [dostęp 24.03.2021].

<https://ekumenia.pl/czytelnia/dokumenty-ekumeniczne/apel-kosciolow-w-polsce-o-poszanowanie-i-swietowanie-niedzieli/> [dostęp 07.04.2021].

<https://forsal.pl/artykuly/1110068,dlaczego-wegry-wycofaly-sie-z-zakazu-handlu-w-niedziele.html> [dostęp 24.03.2021].

<https://gratka.pl/blog/praca/kasy-samoobslugowe-zwolnia-kasjerow-z-marketow/26773/> [dostęp 10.05.2021].

<https://kafkadesk.org/2018/09/06/sunday-shopping-ban-not-to-be-reinforced-in-hungary/> [dostęp 10.05.2021].

https://konfederacijalewiatan.pl/aktualnosci/2018/1/pracodawcy_przeciwni_zaostrzeniu_zakazu_handlu_w_niedziele [dostęp 14.05.2021].

<https://mypmr.pro/products/handel-detaliczny-artykulami-spozywczymi-w-polsce-2020> [dostęp 18.03.2020].

<https://ordoiuris.pl/wolnosc-gospodarcza/analiza-obywatelskiego-projektu-ustawy-o-ograniczeniu-handlu-w-niedziele> [dostęp 08.04.2021].

<https://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/1107239,zakaz-handlu-w-niedziele-w-europie.html> [dostęp 14.05.2021].

<https://sescom.eu/blog/2020/08/13/kasy-samoobslugowe-postepujaca-automatyzacja-sklepów/> [dostęp 10.05.2021].

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/popyt-na-prace/popyt-na-prace-w-pierwszym-kwartale-2019-roku,2,33.html> [dostęp 14.05.2021].

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/przecietne-zatrudnienie-i-wynagrodzenie-w-sektorze-przedsiębiorstw-w-lutym-2021-roku,3,111.html> [dostęp 14.05.2021].

<https://trans.info/pl/kolejne-niemieckie-landy-lagodza-zakazy-ruchu-ciezarowek-214657> [dostęp 24.03.2021].

<https://visegradpost.com/en/2016/04/12/parliament-ends-the-ban-on-sunday-shop-opening/> [dostęp 10.05.2021].

<https://wttv.pl/niedziela-handlowa-070321-ws-episkopat-polski> [dostęp 30.03.2021].

<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Czy-kasy-samoobslugowe-zastapia-kasjerow-2635362.html> [dostęp 10.05.2021].

<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Zakaz-handlu-w-niedziele-Jak-to-wyglada-w-innych-krajach-3597785.html> [dostęp 24.03.2021].

https://www.danae.com.pl/wp-content/uploads/2019/09/Raport_Niedziele-niehandlowe_WEB.pdf [dostęp 14.05.2021].

<https://www.diecezja.kielce.pl/oswiadczenie-prezydium-konferencji-episkopatu-polski-w-sprawie-ograniczenia-handlu-w-niedziele> [dostęp 30.03.2021].

<https://www.eurofound.europa.eu/pl/publications/article/2015/hungary-effects-of-ban-on-sunday-trading> [dostęp 24.03.2021].

<https://www.forbes.pl/handel/koronawirus-zapadzil-ludzi-do-sklepów-polacy-kupuja-na-zapas/1yy5e5g> [dostęp 14.05.2021].

<https://www.gov.pl/web/mswia/rejestr-kosciolow-i-innych-zwiazkow-wyznaniowych> [dostęp 14.05.2021].

<https://www.gov.pl/web/tarczaantykryzysowa> [dostęp 14.05.2021].

<https://www.infor.pl/prawo/prawa-konsumenta/konsument-w-ue/778145,Zakaz-handlu-w-niedziele-w-Europie-lista-panstw-mapa.html> [dostęp 14.05.2021].

<https://www.money.pl/gospodarka/handlowcy-postuluja-zniesienie-zakazu-handlu-w-niedziele-w-czasie-pandemii-i-90-dni-po-6620854860871297v.html> [dostęp 06.04.2021].

<https://www.niedziela.pl/artykul/65511/1700-lat-temu-cesarz-Konstantyn-Wielki>
[dostęp 07.04.2021].

<https://www.prawo.pl/kadry/wlosi-tez-chca-ograniczyc-handel-w-niedziele,288888.html>
[dostęp 24.03.2021].

<https://www.propertynews.pl/centra-handlowe/klienci-centrow-dostrzegaja-wiekszy-ruch-w-dni-poprzedzajace-niedziele-bez-handlu,64880.html> [dostęp: 06.04.2021].

<https://www.pulshr.pl/prawo-pracy/bedziemy-jak-niemcy-i-austriacy-koniec-z-praca-w-handlu-w-niedziele,69908.html> [dostęp 24.03.2021].

<https://www.pulshr.pl/prawo-pracy/praca-w-handlu-kasy-samoobslugowe-zastapia-kasjerow-w-sklepach,55390.html> [dostęp 10.05.2021].

<https://www.pulshr.pl/zarzadzanie/kasjerzy-pelni-obaw-kasy-samoobslugowe-zabiora-im-miejsca-pracy,60235.html> [dostęp 17.05.2021].

<https://www.radiozet.pl/Co-gdzie-kiedy-jak/Niedziele-handlowe-2020-KALENDARZ-kiedy-sklepy-beda-czynne-w-niedziele-TERMINARZ> [dostęp 10.05.2021].

<https://www.rp.pl/Handel/180919737-Wlochy-tez-zakazuja-handlu-w-niedziele.html>
[dostęp 24.03. 2021].

<https://www.solidarnosc.org.pl/21-postulatow> [dostęp: 27.02.2021].

<https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/biedronka-z-gigantycznym-planem-inwestycji-w-kasy-samoobslugowe-tylko-u-na> [dostęp 10.05.2021].

<https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/pilne-6-grudnia-dodatkowa-niedziela-handlowa-rzad-jest-za> [dostęp 10.05.2021].

<https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/wegry-znios-a-zakaz-handlu-w-niedziele>
[dostęp 24.03. 2021].

<https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/we-wloszech-zakupy-sa-przezyciem>
[dostęp 24.03.2021].

<https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/wielka-brytania-chce-zrezygnowac-z-zakazu-handlu-w-niedziele> [dostęp 24.03.2021].

https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Reports/pl_Raport_wplyw_covid_19_na_centra_handlowe_kwiecien_2020.pdf [dostęp 14.05.2021].

<https://zpp.net.pl/wp-content/uploads/2019/02/Handel-w-niedziele-w-Europie-zmniejszony.pdf> [dostęp 24. 03.2021].

<https://zpp.net.pl/wp-content/uploads/2019/03/Gospodarcze-skutki-ograniczenia-handlu-w-niedziele.pdf> [dostęp 07.04.2021].

Inne:

Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza, Czas wolny w życiu Polaków a świętowanie niedzieli. Analiza wyników badań, Warszawa 2009